

Malin Charlotte Sandmo

Flyktning eller ressursperson - eller begge deler?

En studie av høyt utdannede flyktningers vei inn i det norske arbeidsmarkedet

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Berit Gullikstad og Turid Fånes Sætermo

Mai 2019

Malin Charlotte Sandmo

Flyktning eller ressursperson - eller begge deler?

En studie av høyt utdannede flyktingers vei inn i
det norske arbeidsmarkedet

Masteroppgave i Likestilling og mangfold
Veileder: Berit Gullikstad og Turid Fånes Sætermo
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

 NTNU
Norwegian University of
Science and Technology

Likestilling og mangfold

Læringsutbytte

Masterstudiet i Likestilling og mangfold har tre hovedmål:

1. Kvalifisere kandidatene til avansert arbeid relatert til kjønns-, likestillings- og mangfoldsproblematikk i næringsliv og offentlig virksomhet, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikktutvikling, kunnskapsledelse og forskning
2. Kvalifisere kandidatene til å utføre systematiske undersøkelser gjennom kritisk tenking og analyse, og å kunne trekke kvalifiserte konklusjoner
3. Gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale teorier, begreper og analysemåter i tverrfaglige kjønnsstudier

Kunnskaper

Masterkandidatene i likestilling og mangfold har

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener

Ferdigheter

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Generell kompetanse

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Sammendrag

Det samfunnsmessige bakteppe til denne oppgaven er gapet i situasjonsforståelsen om høyt utdannede flyktninger: sørger utdannelsen for en enkel integreringsprosess eller finnes det spesifikke utfordringer for denne gruppen migranter? Tidligere forskning etterlyser forskning på flyktninger som innehar mer 'privilegerte' posisjoner. Oppgaven baserer seg på 6 dybdeintervjuer med informanter som kan sies å inneha slike 'privilegerte posisjoner': de har høy utdanning og er tatt inn i et gjestenettverk som ønsker å styrke deres posisjon på det norske arbeidsmarkedet. Problemstillingen til oppgaven er følgende: *'Høyt utdannede flyktnings vei inn i arbeidsmarkedet– hvordan blir de møtt og hvordan ser de seg selv'?*

Med diskurspsykologien som utgangspunkt, bruker jeg subjektposisjoner som analysegrep. Jeg ser etter hvilke subjektposisjoner som konstrueres når informantene snakker om møtet med 'det norske' og i måten de fremstiller seg selv, samt hva disse subjektposisjonene består av.

I møtet med 'det norske' skapes subjektposisjonene 'flyktning', 'minoritet' og 'ressursperson'. De to første posisjonene er trøblete subjektposisjoner; de er vanskelige for informantene å stå i. Jeg argumenterer for at 'flyktning' og 'minoritet' blir trøblete posisjoner grunnet diskursive forhold som gir negative konnotasjoner. I informantenes fremstilling av seg selv fremkommer det mange ulike subjektposisjoner som summeres til en posisjon som 'ressursperson'. Det innebærer å være faglig dyktig, motivert og ansvarlig.

I det siste analysekapittelet tar jeg utgangspunkt i posisjonene 'flyktning' og 'ressurs' for å undersøke hvordan disse forhandles med. Forhandlingene som gjøres i fremstillingen av seg selv er ofte en strategi for å unngå å bli posisjonert som 'flyktning', noe som gjerne skjer dersom informantene ikke erfarer å bli anerkjent som faglig dyktige personer. Diskursivt er 'ressursperson' og 'flyktning' uforenlige posisjoner, som gjør det vanskelig å skape en forståelse av seg selv. Jeg finner to strategier som særlig gjør seg gjeldene: ta avstand fra 'flyktning'-posisjonen og etablere seg som en 'ressursperson' eller avproblematisere den trøblete posisjonen. Jeg argumenterer for at mangelen eller fremkomsten av anerkjennelse er særlig viktig for hvordan informanten erfarer situasjonen sin i Norge. Mens mangelen på anerkjennelse umyndiggjør informantens kompetanse, kan fremkomsten av anerkjennelse skape pågangsmot og motivasjon, som igjen er svært viktige faktorer for vellykket integrering.

Abstract

There is a gap in the understanding of highly educated refugees' situation: does their education ensure an easy integration process or are there specific challenges for this group of migrants? This lays the background of what this thesis aims to examine. Previous research calls for more research about refugees holding 'privileged' positions. This thesis is based on six in-depth interviews with interviewees that can be said holding such 'privileged' positions: they are highly educated and included in a guest network that aims to strengthen their positions in the Norwegian labour market. The question I will examine in this thesis is: *'Highly educated refugees' way into the labour market – how are they met and how do they see themselves?'*

The analytical basis is discourse psychology and I use subject positions as the main analytical concept. I examine which subject positions that are constructed through the interviewee's stories about meeting 'the Norwegian' and in their way of presenting themselves. I also look at what these subject positions consists of.

The positions 'refugee', 'minority' and 'resource person' are created in the stories about meeting 'the Norwegian'. The two first positions are troubled subject positions: they are challenging for the interviewees to hold. I argue that 'refugee' and 'minority' become troubled positions because of the negative connotations and discourse tied to the terms. Several subject positions are created in the interviewees' presentation of themselves and these can all be summarized into the position of being a 'resource person'. This involves being professionally competent, motivated and responsible.

In the last analysing chapter, I examine how the interviewees negotiate with the positions 'refugee' and 'resource person'. The negotiations that are seen in the self-presentations are often a strategy to avoid being subjectified as a 'refugee', which often happens if they do not get their education and skills recognized. 'Resource person' and 'refugee' are incompatible positions due to the discourses tied to them, which further troubles the interviewees ability to create an understanding of themselves. There are mainly two strategies that emerge: creating a distance from the 'refugee' position and establish themselves as a 'resource person' or trying to repair the troubled position. I argue that the appearance or absence of recognition is crucial to how skilled refugees experience their situation in Norway. While the lack of recognition causes a feeling of disempowerment and creates troubled subject positions, the presence of recognition can breed motivation and courage, which could be necessary for a successful integration of refugees.

Forord

På vei til lesesalen i innspurtsfasen av oppgaven hørte jeg en podcast hvor Rania Ali, en syrisk flyktning i Østerrike, snakket om å utfordre stereotyper:

«When people are talking about refugees, there are only two narratives. One is demonizing them, and the other is victimizing them» (Ali, 2018)

Utsagnet minnet meg på hvor viktig jeg mener temaet jeg skriver om er, og jeg fikk ekstra motivasjon på lesesalen. Jeg er glad for at jeg valgte å skrive om høyt utdannede flyktninger. Det er et tema som engasjerer meg så mye at, til tross for tunge dager, har skrivingen aldri blitt kjedelig. Nå er oppgaven ferdigstilt og det er mange jeg i den forbindelse ønsker å takke.

Først og fremst takk til veilederne mine, Berit Gullikstad og Turid Fånes Sætermo. Takk for at dere har hjulpet meg se ting i mine skriblerier og for at dere har hatt troen på meg og prosjektet mitt. Jeg har satt pris på alle tilbakemeldinger og veiledninger, de har alltid motivert meg til å skrive. Takk til informantene mine: uten dere hadde denne masteroppgaven bokstavelig talt ikke eksistert. Takk for at dere tok dere tid til å snakke med meg, og for alt dere delte. Dere ga meg et utrolig rikt og spennende materiale å jobbe med.

Det har vært to fine og lærerike år på Instituttet for Tverrfaglige Kulturstudier. Jeg er heldig som har hatt så flinke forelesere og medstudenter. Spesielt takk til Ida og Julie. Tiden som masterstudent hadde virkelig ikke vært det samme uten dere, og alle spillekvelder, vinkvelder og lunsjpauser. Takk for at dere har lært meg å feire det som feires kan!

Masteroppgaven min hadde nok handlet om noe helt annet om ikke det var for at jeg meldte meg inn i Norsk Start høsten 2017. Norsk Start har gitt meg muligheten til å møte mange nye mennesker, ikke minst kontaktpersonen i AGN. Takk for at du gjorde rekrutteringsprosessen lekende lett. Takk til alle jeg har møtt i AGN for deres gode råd og engasjement.

Til slutt, takk til min søster Camilla for korrekturlesing, både av masteroppgaven og alle oppgaver jeg har skrevet de to siste årene. Du har hjulpet meg gjøre unødvendig kronglete setninger lesbare, og tålt mange klagestormer når skrivingen har virket umulig. Tusen takk!

Malin Charlotte Sandmo
Trondheim, 2019

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	v
Abstract	vii
Forord	ix
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Integrering – en toveis prosess	1
1.2 Tidligere forskning	3
1.3 Academic Guest Network	5
1.4 Oppgavens problemstilling	6
1.5 Oppgavens disposisjon	6
Kapittel 2: Analytisk rammeverk og teori	9
2.1 Sosialkonstruktivisme, diskursanalyse og diskurspsykologi	9
2.2 Subjektposisjoner	10
2.3 Interpellasjon og trøblete subjektposisjoner	11
2.4 Interseksjonalitet	12
2.5 Annetgjøring, rasialisering og klassereise	13
2.6 Minoritet/majoritet	15
Kapittel 3: Metodisk fremgangsmåte	17
3.1 Kvalitativ metode og intervju	17
3.2 Rekruttering og utvalg av informanter	18
3.3 Gjennomføring av intervjuene	19
3.4 Min rolle som forsker	20
3.5 Bearbeidelse av empirien	22
Kapittel 4: Møte med ‘det norske’	25
4.1 Helsedirektoratet	25
4.2 Introduksjonsprogrammet og rådgivere	28
4.3 Arbeidsmarkedet og arbeidsplassen	31
4.4 Academic Guest Network (AGN)	33
4.5 Oppsummering	34
Kapittel 5: Fremstillingen av seg selv	37
5.1 Betydningen av utdanning og yrke	37
5.2 Fortellinger om og faktorer for motivasjon	39
5.3 Ansvarsbevissthet	42
5.3.1 Planlegging	43
5.3.2 Det norske språket	43
5.3.3 Utenforskap	44
5.4 Oppsummering	46
Kapittel 6: ‘Ressursperson’ eller ‘flyktning’?	47
6.1 Subjektposisjonen ‘ressursperson’	47
6.2 Subjektposisjonen ‘flyktning’	49
6.3 Oppsummering	52

Kapittel 7: Oppsummering og avslutning	55
7.1 Oppsummering av funn	55
7.2 Integrering – to-veis?	56
7.3 Hvordan forstå høyt utdannede flyktningers situasjon i Norge?	57
Litteraturliste	59
Vedlegg 1: Intervjuguide	63
Vedlegg 2: Samtykkeskjema	67

Kapittel 1

Innledning

Mange som har utdanning og kompetanse fra heimlandet sitt får i liten grad godkjent og brukt kompetansen sin. Det er òg ei utfordring (...) (Barne- likestilling- og inkluderingsdepartementet, 2014:14)

I denne oppgaven skal jeg belyse situasjonen til en gruppe høyt utdannede flyktninger i Norge. Sitatet fra Barne- likestilling- og inkluderingsdepartementet viser at høyt utdannede flyktninger politisk blir anerkjent som en gruppe migranter med spesifikke utfordringer. Hvorfor får de i liten grad tatt i bruk utdanningen sin i Norge? Fafo-rapporten *Introduksjonsprogram og norskopplæring* skriver at 90% av ledere i introduksjonsprogrammet oppgir at deltakere med høyere utdanning ikke, eller i liten grad, får brukt utdannelsen sin i programmet, samt at disse deltakerne sjeldent får tilpasset deres individuelle behov (Kavli, Sterri & Bråten, 2017). Samtidig argumenteres det for at deltakere med høy utdanning fra hjemlandet har en stor fordel i introduksjonsprogrammet sammenliknet med dem med lite eller ingen utdanning (ibid:17). Lignende argument ble særlig benyttet i mediene om syrere, som utgjorde den største gruppen asylsøkere under flyktningkrisen i 2015 (NOU, 2017:2 s.44). Syreres antatte høye utdanningsnivå skulle gjøre integreringen mindre problematisk (Ekehaug & Hansen 2015, Thoner, Hallgren, Jensen Hvattum, Wiik, Talsnes, Lian & Nøkland 2015, Fransson 2015).

Det er altså et gap i forståelsen av situasjonen til denne gruppen flyktninger. Blir integreringen enklere eller står også flyktninger med utdanning ovenfor spesifikke utfordringer når de skal inn på arbeidsmarkedet? I så fall, hva slags utfordringer?

Jeg vil undersøke dette feltet ved å ta utgangspunkt i erfaringene til noen høyt utdannede flyktninger i Norge. Jeg skal se på deres vei inn på arbeidsmarkedet – hvordan blir de møtt i Norge og hvordan ser de seg selv? I dette kapittelet vil jeg fortsette å redegjøre for det samfunnsmessige bakteppe til oppgaven, samt forklare oppgavens forankring i gjestenettverket Academic Guest Network. Jeg vil også beskrive problemstillingen og oppgavens disposisjon.

1.1 Integrering – en toveis prosess

Døving (2009:9) skriver i *Integrering. Teori og empiri* at det i Norge er politisk enighet om at innvandrere skal integreres, og at det skal gjenspeiles i et

flerkulturelt samfunn. Men hvordan erfares dette i praksis, og hvem har egentlig ansvaret for at integreringen går som tenkt? I en befolkningsundersøkelse utført av Norstat på oppdrag av IMDi i 2017 stilte de spørsmålet: 'I hvilken grad har følgende aktører ansvaret for integreringen i Norge?' hvor 58% mente flyktningene selv hadde i svært stor grad ansvaret for integreringen i Norge, mot 49% som mente det i svært stor grad var offentlige myndigheter som hadde ansvaret (IMDi, 2017). Lignende holdninger vises i Integreringsbarometeret 2018. På spørsmål om hvem som har skylden når integreringen mislykkes, kom 'manglende innsats fra innvandrerene selv' øverst i rangeringen (Brekke & Mohn, 2018:125). Tre av fire mente innvandrere selv måtte tilpasse seg det norske samfunnets kulturer og verdier. Like mange mente innvandrere og nordmenn måtte tilpasse seg mangfoldet i samfunnet (ibid:126). Disse undersøkelsene viser den rådende oppfatningen i samfunnet til å være at hovedansvaret for integrering ligger hos innvandrerene, men at vertslandet også må holdes ansvarlig for inkludering av migrantene.

Integreringsdiskursen i Norge bygger altså på et to-veis prinsipp: både tilflytteren og vertslandet må gjøre en innsats, samt tilpasse seg hverandre. Vertslandet har ansvaret for at tilflyttere har en reell mulighet til å anvende sine rettigheter, noe som forutsetter et minimum av tilgang til velferdsgoder (Djuve, Hagelund & Kavli, 2012:96). En slik integreringsdiskurs kan også sees i introduksjonsordningen, hvor deltakelse er forutsetningen for økonomisk støtte og frafall kan føre til økonomiske sanksjoner (Introduksjonsloven, 2003 §8). Plikter og rettigheter går hånd i hånd i en slik integreringstankegang. Jeg vil i denne oppgaven se hvordan informanter erfarer sin integreringsprosess. Hvordan snakker de om egen innsats og hvordan erfarer de Norge som vertsland? Opplevs integreringsprosessen i Norge som en to-veis prosess, slik den fremstår i dagens integreringsdiskurs?

En utfordring for integreringens tosidighet kan være arbeidslinja, som handler om at velferdspolitikken har som mål å motivere til arbeid (Djuve, Hagelund & Kavli 2012:97). Stortingsmeldingen om en effektiv integreringspolitikk beskriver integreringens formål til å få nyankomne flyktninger raskt i arbeid og skriver:

Den norske velferdsmodellen er avhengig av høy arbeidsdeltakelse. Det er avgjørende for samfunnet at nyankomne innvandrere med fluktbakgrunn kommer raskt kommer i arbeid og ikke blir stående utenfor arbeidslivet og blir avhengig av kontantytelser (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016:7).

Arbeid blir klart sett på som nøkkelen til vellykket integrering, og den norske velferdsmodellen avhenger også av innvandreres arbeidsdeltakelse. Djuve, Hagelund & Kavli (2012:97) mener en hindring er at beslutninger om ansettelse

tas av arbeidsgivere og ikke velferdsstaten. Slik kan integreringen som en to-veis prosess muligens bli utfordret av arbeidslinjas sterke posisjon i Norge. I denne oppgaven vil også arbeid være sentral, og det er informantenes erfaringer om veien inn på det norske arbeidsmarkedet jeg skal undersøke. Hvordan integreringsprosessen erfares av informantene vil bli belyst av historier om å komme inn på arbeidsmarkedet. Dog vil fortellingene til informantene berøre flere aspekter ved en integreringsprosess enn kun arbeidsgivere, og jeg vil derfor diskutere funnene i lys av integreringsdiskursens prinsipp om tosidighet.

1.2 Tidligere forskning

Høyt utdannede flyktninger blir ofte bortprioritert innenfor migrasjonsforskning. Studier om flyktninger inkluderer eller fokuserer sjeldent på høy utdannede, mens forskning om høyt kvalifiserte migranter ei heller inkluderer migranter med fluktbakgrunn (Mozetic, 2018). I artikkelen *The Work/Non-work Experiences of Highly skilled Migrants. An outline of an Emergent Research Field* etterlyses det forskning om høyt utdannede migranternes subjektive oppfatning av egen situasjon (Frykman, Bunescu & Mozetic, 2016). Migranter med fluktbakgrunn blir her regnet med under paraplybegrepet 'migrant'. Svensk migrasjonsforskning undersøker oftest grupper som blir sett på som mer 'problematisk', og artikkelen argumenterer for at også situasjonen til mer 'privilegerte' migranter bør undersøkes:

Migrants who are relatively privileged in terms of education and employment might at the same time encounter specific psychological, emotional, social, financial and career challenges due to their transnational lives and experience problems in the realms of socio-cultural integration (as suggested in Magnusson 2014) (Frykman, Bunescu & Mozetic, 2016:8)

Orupabo (2007) skriver sin masteroppgave om det norske arbeidsmarkedet og er også opptatt av forskningens tendens til å fokusere på 'problematisk' grupper. Hun skriver:

Min tilnærming til feltet skiller seg fra tidligere forsknings ensidige fokus på kvalifikasjonsmangler hos minoriteten. Når forskere kun trekker frem mangler for å forklare uprivilegerte gruppers posisjon, har man en endimensjonal forståelse av ulikhet (Orupabo, 2007:125)

Min oppgave vil gå inn i forskningsområdet som etterspørres og beskrives her. Informantene i denne oppgaven kan sies å inneha en slik 'privilegert' posisjon. De er høyt utdannet og tatt inn i et nettverk som har mål om at de skal ta i bruk utdannelsen sin i Norge. Fordi forskningsområdet er snevert, vil jeg redegjøre for

og støtte meg på svensk forskning om høyt utdannede flyktninger, samt norsk forskning som ikke spesifikt undersøker migranter med fluktbakgrunn, men heller generelt høyt kvalifiserte innvandrere.

I artikkelen *Being Highly Skilled and Refugee: Self Perceptions of Non-European Physicians in Sweden* undersøker Mozetic (2018) identitetsforståelse blant leger i Sverige som kom til landet som flyktninger. Mozetic (ibid.) argumenterer for at kategoriene ‘flyktning’ og ‘høyt utdannet migrant’ blir behandlet ulik og får ulike konnotasjoner i populære diskurser. Mens ‘flyktninger’ assosieres med en offerrolle og fremstilles som en byrde eller trussel for vertslandet, blir høyt utdannede migranter verdsatt og sett på som ressurser (ibid.) Artikkelen tar utgangspunkt i et skjæringspunkt mellom disse to kategoriene og undersøker selvforståelse hos personer som er høyt utdannede og flyktninger. Artikkelen baserer seg på kvalitative intervjuer. Mozetic (ibid.) skriver at hva det vil si å være lege og hva det vil si å være flyktning står i kontrast med hverandre, og informantene betegner ikke seg selv som flyktninger. Det er et begrep som i stedet blir brukt om dem. Yrket som lege var viktig for informantene og en kilde til selvsikkerhet, men denne identitetskategorien ble utfordret dersom de ikke opplevde å få praktisert yrket sitt. Å være lege var for informantene mer enn en autorisasjon, det handlet om å være selvstendig og hjelpe andre (ibid.) Mozetic argumenterer for at begreper som ‘flyktning’ og ‘høyt utdannet migrant’ kan være nyttige teoretiske begreper men ikke bør betegne spesifikke karaktertrekk (ibid.:251). Studien har særlig fokus på betydningen av flyktningskategorien, og skjæringspunktet hun beskriver er et interessant funn ettersom informantene i min oppgave kan se ut til å befinne seg i en lignende situasjon.

Det vil også være relevant å støtte seg på perspektiver fra forskningen som ikke spesifikt tar for seg flyktninger, men høyt utdannede migranter. Fossland & Aure (2011) undersøker i artikkelen *Når høyere utdanning ikke er nok: Integrasjon av høyt utdannede flyktninger til det norske arbeidsmarkedet* hvorfor det for høyt utdannede innvandrere er vanskelig å få relevant jobb i det norske arbeidsmarkedet når det er behov deres for faglige kompetanse. Studien tok utgangspunkt i deltakere fra prosjektet ‘Global Future – talentmobilisering av innvandrere med høyere utdanning’. Artikkelen trekker frem flere faktorer som får betydning for deltakernes vei ut i arbeidsmarkedet. Lavt norsknivå, mangel på anerkjennelse og svake nettverk pekes på som årsaker til lav arbeidsdeltakelse. Fossland & Aure (2011) viser til at deltakerne trenger mer enn utdanning for å konkurrere på det norske arbeidsmarkedet, som sosial og kulturell kunnskap.

Orupabo (2008) spør i rapporten «*På TV sa de at de trengte ingeniører...*» *Etniske minoriteter: klasseidentifikasjon og arbeidssposisjon* om hvilke opplevelser av muligheter og begrensninger velutdannede etniske minoriteter har på den norske arbeidsmarkedet. Orupabos (2008) funn i forhold til klasseidentifikasjon blant

sine informanter kan være særlig interessant for min problemstilling. Hun skriver at informantene har høye utdanningskvalifikasjoner og har ofte holdt jobber høyt i yrkeshierarkiet i opprinnelseslandet, men i Norge mister de middelklasseposisjonen. Hun knytter denne klassereisen nedover til informantenes økonomi, sosiale nettverk, kulturelle ressurser og symbolske makt. Orupabo (ibid:99) argumenter for at informantenes kulturelle ressurser ikke anerkjennes i det norske arbeidsmarkedet og at informantene ikke får mulighet til å bruke sin kompetanse Norge. I artikkelen *Hvordan møter det norske samfunnet høyere utdannede innvandrere – anerkjennelse eller stigmatisering?* undersøker også Afdal (2004) flyktningers opplevelse av anerkjennelse. Her er knyttet anerkjennelse særlig til den formelle godkjenningen av kompetansen. Anerkjennelse på ulike nivåer og måter, blir pekt på som et viktig element for innvandreres muligheter og opplevelse av egen situasjon i Norge i tidligere forskning på feltet.

1.3 Academic Guest Network

Oppgaven tar utgangspunkt i prosjektet Academic Guest Network (AGN) som er et samarbeidsprosjekt mellom NTNU og Trondheim kommune. Prosjektet inngår i satsningsområdet 'NTNU for flyktninger', som er utviklet av de samme aktørene. Rektor ved NTNU, Gunnar Bovim, sier følgende om prosjektet:

Vår visjon kunnskap for en bedre verden forplikter oss til handling når vi står ovenfor situasjoner som den pågående flyktningkrisen (NTNU, 2019)

AGN ble startet opp høsten 2015 ved Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie, med mål om å knytte flyktninger med utdanningsbakgrunn innenfor helse til NTNU. Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN) ble knyttet på prosjektet senhøsten 2015. Siden oppstart har flere fagmiljøer ved NTNU engasjert seg i nettverket. (Normannsen, 2017). Utdanningsinstitusjoner sitter med mye kunnskap, kompetanse og engasjement som kan være en viktig bidragsyter for å sikre god integrering av høyt utdannede flyktninger. I Fafo-rapporten om introduksjonsprogram og norskopplæring kommer det frem at studieforbund er den institusjonen som voksenopplæringen i minst grad samarbeider med, hvor 78% ikke samarbeider, og kun 3% samarbeider (Djuve, Kavli, Sterri & Bråten, 2017:114). Universitetet i Oslo hadde fra 2015 til 2017 et prosjekt kalt 'Akademisk dugnad', hvor det inngikk et nettverk som skulle skape møteplasser for studenter og flyktninger (UiO, 2019). Nå ser det ikke ut til å eksistere noen lignende prosjekter som AGN i Norge.

AGN er nå et nettverk som jobber med å styrke NTNUs rolle i integreringen av flyktninger i Norge, og er således et unikt prosjekt i Norge. Koblingen mellom flyktninger og NTNU skjer ofte gjennom hospitering og gjestestatus på

universitetet. Min masteroppgave er forankret i nettverket ved at empirien i oppgaven består av intervjuer med deltakere som, på ulike måter, har vært i kontakt med AGN. Dette gir oppgaven en sjelden innfallsvinkel. Gruppen mennesker jeg har intervjuet er høyt utdannede, de har altså gode forutsetninger for yrkesdeltakelse. I tillegg har de blitt tatt inn i et prosjekt som har satset på dem, med målsetting om å legge til rette for videre studier eller arbeid. Oppgaven er ikke en evaluering av prosjektet, men tar utgangspunkt i deltakere for å belyse en gruppe høyt utdannede flyktnings situasjon i Norge.

1.4 Oppgavens problemstilling

Oppgavens formål er å belyse en gruppe høyt utdannede flyktnings situasjon i Norge. Oppgavens problemstilling lyder slik:

Høyt utdannede flyktnings vei inn i arbeidsmarkedet – hvordan blir de møtt og hvordan ser de seg selv?

Hvert kapittel tar utgangspunkt i et forskningsspørsmål, som sammen vil besvare problemstillingen ovenfor. Forskningsspørsmålene er:

1. *Hvilke subjektposisjoner gis det uttrykk for at informantene erfarer å bli tilskrevet?*
2. *Hvordan fremstiller informantene seg selv?*
3. *Hvordan forhandles det med subjektposisjonene 'flyktning' og 'ressursperson', og hva består de av?*

1.5 Oppgavens disposisjon

Kapittel 2: Analytisk rammeverk og teori. Kapitlet tar for seg oppgavens analytiske rammeverk som er diskursanalyse. Jeg støtter meg på Nigel Edleys (2001) kritiske diskurspsykologi og jeg vil redegjøre for hvordan jeg forstår og bruker grepet subjektposisjoner. Jeg vil også greie ut om teoretiske begreper jeg bruker i analysen.

Kapittel 3: Metodisk fremgangsmåte. Dette kapitlet handler om de metodiske valgene og fremgangsmåten i oppgaven. Oppgaven er en kvalitativ studie og jeg forklarer prosessen med innhenting av empiri og bearbeidelse av materialet. I kapitlet reflekterer jeg også rundt min rolle som forsker, og etiske utfordringer knyttet til studien.

Kapittel 4: Møte med det ‘norske’. Det første analysekapittelet tar utgangspunkt i spørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner gis det uttrykk for at informantene erfarer å bli tilskrevet?* Gjennom fortellinger om møter med ulike norske mottaksinstanser, ser jeg på hvordan informantene erfarer å bli ‘sett’. Jeg er ute etter subjektposisjonene som oppstår i disse møtene.

Kapittel 5: Fremstillingen av seg selv I dette kapittelet spør jeg: *Hvilke subjektposisjoner fremkommer i informantenes fremstilling av seg selv?* Her analyseres måtene informantene snakker om seg selv, handlinger og holdninger til arbeid i Norge.

Kapittel 6: ‘Flyktning’ eller ‘ressursperson’? I det siste analysekapittelet trekker jeg trådene fra kapittel 4, 5 og tidligere forskning ved å stille spørsmålet: *Hvordan forhandles det med subjektposisjonene ‘ressursperson’ og ‘flyktning’, og hva består de av?*

Kapittel 7: Oppsummering og konklusjon Her vil jeg oppsummere de analytiske funnene fra analysekapitlene, og mine konkluderende refleksjoner om analysen jeg har gjennomført.

Kapittel 2

Analytisk rammeverk og teori

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for det analytiske rammeverket som oppgaven baserer seg på, og teoretiske perspektiver jeg har brukt for å organisere og fremheve meningsinnholdet i analysen. Sosialkonstruktivismen danner det analytiske grunnlaget i oppgaven. Videre har jeg valgt å gjøre en diskursanalyse, med utgangspunkt i diskurspsykologi. Jeg støtter meg særlig på Edleys (2001) kritiske diskurspsykologi, og benytter hans forståelse av subjektposisjoner som det analytiske grepet i oppgaven. Jeg bruker også Wetherells (1998) og Staunæs' (2003) tilnærming til subjektposisjoner. De teoretiske perspektivene jeg benytter i analysen er særlig fra Gullestads (2002) begrepsbase. Jeg vil redegjøre for begrepene annetgjøring, rasialisering, klassereise og majoritet/minoritet. I dette kapitlet reflekterer jeg også rundt det å bruke interseksjonalitet som et sensitiverende blikk i en analyse.

2.1 Sosialkonstruktivisme, diskursanalyse og diskurspsykologi

Hovedmålet med denne oppgaven er å belyse opplevelsen høyt utdannede flyktninger har av sin situasjon i Norge, noe som krever å forsøke og forstå historiene fra deres ståsted. For å gjøre dette har jeg valgt å gjennomføre en diskursanalyse. Diskursanalyse inkluderer en rekke ulike tilnærminger, og analysemetoden hviler på et sosialkonstruktivistisk grunnlag. Sosialkonstruktivisme er en mangfoldig retning av teorier innenfor kultur- og samfunnsdisiplinene. De viktigste sosialkonstruktivistiske premissene for det diskursanalytiske feltet går på at språket konstruerer vår viten om verden, og ikke nødvendigvis gjenspeiler en objektiv sannhet (Jørgensen og Philips, 1999:13). Begrepet diskurs blir også tilskrevet ulik betydning i den hyppige bruken i vitenskapelige tekster og samfunnsdebatter. En kan beskrive en diskurs som en *«bestemt måte at tale om og forstå verden (eller udsnitt af verden) på»* (Jørgensen & Philips, 1999:9). Jeg tar utgangspunkt i denne forståelsen når jeg bruker begrepet diskurs i oppgaven.

Diskursanalyse, i følge Jørgensen & Philips (1999:15), deles gjerne inn i tre ulike tilnærminger: diskursteori, kritisk diskursanalyse og diskurspsykologi. Diskursteori har et poststrukturalistisk utgangspunkt, hvor språket konstruerer den sosiale verden (ibid.). Innenfor denne retningen er det særlig fokus på diskursive kamper, hvor ulike diskurser som representerer ulike måter å forstå verden på, kjemper om å være den dominerende diskursen (ibid.). Den neste tilnærmingen er den kritiske diskursanalysen, hvor diskurser forstås som en del

av flere aspekter som konstruerer den sosiale verden. Den siste diskursanalytiske metoden er diskurspsykologi. Dette er tilnærmingen jeg har valgt å støtte meg på i oppgaven. Diskurspsykologi er en form for sosialpsykologi, og handler om å få grep om personers forståelser av verden de lever i, i relasjon med større samfunnsmessige strukturer (ibid:16). Diskurspsykologi har særlig fokus på å undersøke hverdagsdiskurser og egner seg til empiriske analyser av menneskers fortellinger i blant annet intervjuer. Dette er hovedgrunnen til at jeg velger å bruke diskurspsykologi fremfor diskursteori eller kritisk diskursanalyse, som er mer egnet til å se på store linjer og kartlegge diskurser som dominerer samfunnsbildet (ibid:30). Diskurspsykologien er også opptatt av samfunnsmessige strukturer av diskurser, men da gjennom hvordan disse gjenspeiles og reproduseres i konkrete diskursive praksiser (ibid.). Jeg ønsker å la empirimaterialet, som er intervjuer, være bærende for oppgaven, noe som er mulig ved å bruke diskurspsykologien som utgangspunkt. Diskurspsykologien er en fruktbar analysemetode til oppgavens formål, fordi den legger til rette for å studere opplevelser og hverdagspraksis i relasjon med etablerte diskurser i samfunnet.

Det jeg mener diskurspsykologien særlig kan tilføre min analyse er subjektforståelsen, og forholdet mellom subjekt og diskurs. I diskurspsykologien erkjennes subjektet som både medprodusenter og resultater av diskurser (Edley, 2001:90). I følge Edley (ibid.) er målet med den kritiske diskurspsykologien å fange dette paradoksale forholdet. At subjektet kan være med på å konstruere diskurser, strider med Foucaults subjektforståelse (Jørgensen & Philips, 1999:25). I Foucaults teori skapes subjektet gjennom diskursen, og han trekker på Louis Althussers konsept om interpellasjon (ibid.). Interpellasjon er en prosess som skaper subjektposisjoner (ibid.). Dette er et konsept jeg benytter i analysen, og jeg vil redegjøre for begrepet ytterligere i et senere avsnitt. I tillegg til å forstå hvordan diskurser skaper subjektposisjoner, vil jeg se på hvordan subjektet, som dyktige forvaltere av språket, kan snakke frem, konstruere og forhandle med de posisjonene som er tilgjengelige og i spill. Edleys (2001) subjektforståelse involverer å være opptatt av samspillet mellom aktør og diskurs, noe som er styrende for at jeg velger hans begrep om subjektposisjon som analytisk grep i oppgaven.

2.2 Subjektposisjoner

Subjektposisjoner er en del av Edleys (2001) begrepsbase innenfor den kritiske diskurspsykologien, sammen med fortolkningsrepertoar og ideologiske dilemmaer. Fortolkningsrepertoar vil fange opp en felles base for forståelse blant en gruppe mennesker, mens ideologiske dilemmaer er konkurrerende og motsetningsfylte argumenter i ett sett av verdier og praksiser. Subjektposisjoner handler om hvordan identitet og selvforståelse skapes og forhandles med. Ettersom jeg skal bruke subjektposisjoner alene som analytisk grep, uten Edleys

(ibid.) to kompletterende konsepter, vil jeg også støtte meg på Margaret Wetherell (1998) og Dortha Staunæs (2003) bruk av subjektposisjoner. Jeg vil først redegjøre for hvordan jeg forstår og skal bruke analysegrepet, samt hva jeg ønsker å undersøke med tilnærmingen.

I motsetning til i diskursteori og kritisk diskursanalyse, anerkjennes subjektet innenfor diskurspsykologien som handlende. Subjektet velger ordbruk, formulering og argumentasjon. Dette er et grunnleggende premiss når en ser på Edleys (2001) subjektposisjonsbegrep. Selv om subjektet anses som handlende er det ikke fullstendig fritt, fordi valgmulighetene er begrenset. Som subjekter er vi bundet til et sett av verdier og erfaringer som er mulig å benytte når vi tar disse valgene (ibid:190). Det er dette jeg forstår som det paradoksale forholdet mellom subjektet og diskurs: subjektet har makt til å reprodusere og forhandle med diskursene samtidig som en selv er produkt av og bundet til de samme diskursene. Edley (2001) definerer subjektposisjoner slik:

Subject positions can be defined quite simply as 'locations' within a conversation. They are identities made relevant by specific ways of talking. And because those ways of talking can change both within and between conversations (i.e as different discourses or interpretative repertoires are employed) then, in some sense at least, so too do the identities of the speaker. (Edley, 2001: 210)

Subjektposisjoner blir definert som plasseringer i en samtale. Edleys (ibid.) skriver at disse posisjonene konstrueres gjennom en spesifikk måte å snakke på. Jeg tolker dette til å bety at informantene selv kan snakke frem og gjøre subjektposisjoner tilgjengelige. Det jeg ser på som sentralt når jeg skal bruke subjektposisjoner som analysegrep er at posisjonene ikke eksisterer før en samtale. Subjektposisjonene skapes ved å benytte og trekke på eksisterende diskurser, men det er viktig å ikke behandle subjektposisjoner som statiske identiteter som følger subjektet. Subjektposisjoner er uferdige og ustabile. Edley (ibid.) påpeker at ettersom måten vi snakker på varierer, vil også subjektposisjonene som gjør seg gjeldende variere. Med subjektposisjoner som analysegrep er jeg ute etter hvilke subjektposisjoner som gjøres tilgjengelige i informantenes fortellinger, hva de består av og hvordan de konstrueres.

2.3 Interpellasjon og trøblete subjektposisjoner

Edley (2001:209) bruker også Althussers begrep om interpellasjon eller subjektifikasjon. Det beskrives som en prosess hvor en diskurs tilkaller eller tilskriver subjektposisjoner (ibid:210). Slik jeg forstår Edleys (ibid.) bruk av dette begrepet skjer tilskrivningen av en subjektposisjon i det en reagerer på å bli adressert til en spesifikk posisjon. I følge Edley går dette til kjernen av forholdet

mellom diskurs og det snakkende subjektet: det er først når subjektet svarer på en diskurs at tilskrivningen til en posisjon kan skje (ibid.). I kapittel 4: Møte med det 'norske', er det nettopp tilskrevne subjektposisjoner jeg skal undersøke. Jeg vil da se etter utsagn som vitner om at informantene erfarer å bli tilskrevet ulike subjektposisjoner.

Jeg vil også bruke Wetherells (1998) begrep om trøblete (troubled) subjektposisjoner. Trøblete subjektposisjoner betegner posisjoner det er vanskelig å stå i. I et empirimateriale som intervju er det flere posisjoner i spill og betydningen av dem vil kunne variere (ibid:395). Gjennom en samtale kan en subjektposisjon bli trøblete, for så å avproblematiseres eller normaliseres, og jeg er interessert i å fange opp denne dynamikken. Staunæs (2003) er også opptatt av trøblete posisjoner og skriver:

Potentially all subject positions can be troublesome. But in lived experience there are positions that are more «troublesome» than others, depending on the specific distribution and hegemony (Staunæs, 2003:104)

Slik jeg forstår Staunæs (ibid.) finnes det strukturelle diskurser som kan påvirke en subjektposisjons potensiale til å oppleves som en trøblete posisjon. Jeg tar med meg begrepet trøblete subjektposisjoner inn i analysen som betegnelse på posisjoner som blir vanskelige, upassende og ustabile (ibid.). Jeg vil også se etter mulige diskursive forklaringsmekanismer og forhandlingene informantene gjør for å avproblematisere eller normalisere posisjoner som oppleves vanskelige.

2.4 Interseksjonalitet

Noen subjektposisjoner vil oppleves uproblematiske, mens andre kan bli vanskelig å stå i. For å få grep om hvordan og hvilke faktorer som spiller inn i denne dynamikken kan interseksjonalitet være et nyttig begrep. Interseksjonalitet er et hyppig brukt analytisk begrep med ulike bruksområder og definisjoner, og har ofte blitt brukt til å forklare kompliserte samspill mellom ulike kategorier som kjønn, etnisitet, klasse og seksualitet (Christensen & Jensen, 2017). Jeg skal ikke gjøre en interseksjonalitetsanalyse i denne oppgaven, men jeg ønsker å drøfte hva interseksjonalitetsperspektivet kan tilføre min analyse av subjektposisjoner.

Muligheter og utfordringer ved å bruke interseksjonalitet diskuteres i innledningskapitlet til boken *Likestilte Norskheter. Om kjønn og etnisitet* (Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010), og de skriver:

Fokuset på interseksjonalitet skal gjøre oss sensitive, det vil si oppmerksomme og lydhøre, ovenfor komplekse maktkonstruksjoner, uten å

forutsette et ontologisk hierarki av forskjeller (Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010:19)

Kritikken mot interseksjonalitet som begrep rettes mot at kategorier og strukturer introduseres som allerede eksisterende og som essensielt forskjellige (ibid:17). Som resultat blir kategoriene statiske og stabile dimensjoner. Slik jeg tolker beskrivelsen av interseksjonalitet som sensitiverende blick, er formålet med denne tilnærmingen å se hvordan kategorier og strukturer virker og oppleves i spesifikke situasjoner. Staunæs (2003) er også opptatt av at betydningen av en kategori ikke er bestemt på forhånd. Et annet element i Staunæs' (ibid.) interseksjonalitetsperspektiv er at sosiale kategorier ikke utelukkende gjelder uprivilegerte eller maktløse, men at alle lever i rammer av kategorier. Videre beskriver Staunæs (ibid.) forholdet mellom interseksjonalitet og aktørskap slik:

I will suggest bringing to the foreground the doing for intersectionality. This means the doing of the relation between categories, the outcome of this doing and how this doing results in either troubled or untroubled subject positions (Staunæs, 2013:105)

Jeg mener et interseksjonalitetsperspektiv vil kunne bidra til en grundigere undersøkelse av subjektposisjonene, ved å rette søkelyset mot en sammenveving av faktorer som kan spille inn. Dette vil gi meg muligheten til å utforske informantenes opplevelse av hvilke faktorer og kategorier som oppleves problematiske og ikke. Å erkjenne at sosiale kategorier som etnisk tilhørighet, kjønn, seksualitet, religion, klasse, alder og funksjonalitet kan spille en rolle trenger ikke være problematisk, dersom en også holder analysen åpen for hvordan andre forskjellsskapende kategorier kan spille inn. I tillegg må betydningene av kategoriene sees i hver enkelt situasjon. Dette er slik jeg forstår Berg, Flemmen & Gullikstad (2010) og Staunæs (2003), og hvordan jeg vil ha et interseksjonalitets blick i analysen.

2.5 Annetgjøring, rasialisering og klassereise

For å strukturere og heve diskusjonen i analysedelen vil jeg særlig ta utgangspunkt i utvalgt teori fra forskningsfeltet om innvandring, som jeg mener er relevant til min analyse. Jeg vil her redegjøre for hvordan jeg forstår og vil bruke Gullestads (2002) begreper om annengjøring, rasialisering og klassereise.

Gullestad (2002:83) hevder at ideen om likhet preger det moderne, norske samfunnet og sier videre at denne likhetstankegangen er en 'forestilt likhet', noe som betyr at det ikke er snakk om faktisk likhet. I følge Gullestad (ibid:82) er det å føle seg lik ofte en forutsetning for å føle seg verdig. Likhet er et positivt ladet ord og knyttet til andre ord som gir positive konnotasjoner: 'selvstendighet',

‘hjem’, ‘nasjon’, ‘trygghet’ og ‘harmoni’ (ibid:83). Likhetstankegangen har røtter i det som beskrives som ‘myten om norsk homogenitet’. Gullestad (2002:67) skisserer denne myten som usann fordi den dekker over blant annet etnisk og religiøs variasjon som har vært i Norge. Samtidig har også disse variasjonene i befolkningen vært mindre sammenlignet med andre land. Det norske samfunn kan likevel ikke sies å være et homogent (Gullestad, 2002; MacIntosh, 2015:312). Likhetstankegangen og myten om norsk homogenitet har følgelig gjort at det som er forskjellig blir ansett som mangler eller problemer. Det innebærer at likhetstankegangen legger et grunnlag for annetgjørende prosesser. Gullestad skriver: «Norge (...) anvender likhetsstrategier ovenfor ‘innvandrere’, og i hvilken grad disse argumentasjonsformene bidrar til å konstituere majoriteten, vedlikeholdes dens ‘forestilte likhet’, og legitimere dens makt» (2002:84). Den forestilte likhet etablerer også en forestilt norskhet, og Gullestad (2002:67) spør om ‘norskhet’ kan bli rommelig nok til at det er mulig å være både lik og forskjellig. Det ser ut til å eksistere grenser som etablerer hva som er *for* forskjellig. Slik jeg forstår Gullestad (ibid.) kan det skje en prosess som annetgjør personer når noe anses som *for* forskjellig.

Gullestad bruker begrepet rasialisering og definerer det til å bety: «Kategorisering av andre mennesker med referanse til antatt medfødte karakteristika» (ibid:117). Det er noen forskjellsmarkører innenfor forskningsfeltet som oftere gjør seg gjeldende. Disse beskriver Gullestad (ibid:89) som ‘mørk hud’, aksent, ‘rart navn’ og religiøs tilknytning utenfor den norske kirke. Jeg ser annetgjøring og rasialisering til begge å være prosesser hvor synlig forskjellighet får sosial betydning. Begrepene er sådan overlappende, men jeg forstår rasialisering til å særlig være knyttet til biologiske kjennetegn, mens annenngjøring kan handle om alle faktorer som markerer annerledeshet i en situasjon. Dette er hvordan jeg forstår og velger å bruke annetgjøring og rasialisering som teoretiske begrep i analysen.

Begrepet klassereise omfatter mange slags reiser både sosialt og geografisk, og handler om sosiale klasser (ibid:73). Gullestad (ibid.) bruker begrepet sosiale klasser i en upresis og vid forstand, og hun skriver:

Ordet klassereise er derfor litt feilaktig i den grad at det gir inntrykk av at det dreier seg om en lineær bevegelse fra ett miljø til et annet, og i den grad det leder tanken mot klasseanalyse i snever økonomisk forstand. For enkelhetens skyld velger jeg likevel å bruke dette ordet som en overskrift som betegner komplekse og motsigelsesfylte prosesser når det gjelder kombinasjoner av identiteter, hva slags ‘reiser’ det er snakk om, og den ofte synkretistiske (det vel si med en blanding av mange ulike elementer) utforming av roller. I klassereisenes møtepunkter oppstår det nye

selvbilder, nye kulturmønstre og nye handlingsmønstre (Gullestad, 2002:74-75)

Jeg ser klassereise som et bredt begrep som handler om en ikke lineær geografisk og/eller sosial reise. Begrepet vil være nyttig for å gjenkjenne mer komplekse prosesser. Klassereise handler om å bevege seg mellom miljøer med forskjellige kulturelle koder, og jeg tar det med meg i analysen for å få grep om de potensielle påvirkningene en slik prosess også kan ha (ibid:74). Begrepet klassereise kan være relevant i lys av den geografiske reisen alle informantene har gjort når de migrerte til Norge, men jeg vil også bruke det for å se etter andre klassereiser som kommer frem i intervjuene.

2.6 Minoritet/majoritet

Majoritet og minoritet er begreper som også er tett knyttet til den norske likhetstankegangen jeg skisserte i avsnitt 2.5 om annetgjøring og rasialisering. Forholdet mellom minoritet og majoritet blir kritisk gransket av Gullestad (2002) som også viser til bruken av betegnelser som 'oss'/'vi' og 'dem' når det snakkes om majoritet og minoritet. 'Vi'- det numeriske flertallet, skriver Gullestad (ibid:105), blir satt i en privilegert posisjon. Hun mener det finnes et hierarkisk forhold mellom 'oss' og 'dem', som ligger i at 'vi' anser 'oss' som moralsk overlegne. Slik jeg forstår Gullestad (2002) blir kategoriene majoritet/minoritet og 'oss'/'dem' ureflektert kategorisert og forstått som stabile. Dette maktforholdet mellom minoritet og majoritet er særlig viktig for kapittel 4, hvor jeg skal undersøke tilskrevne subjektposisjoner i møtet med 'det norske' – det offentlige Norge. Gjennom mine informanternes fortellinger, vil dette kapittel undersøke majoritetens makt til å definere andre. Til min analyse mener jeg minoritet og majoritet vil være nyttige begreper for å se hvordan et slikt maktforhold Gullestad (2002) beskriver kan spille inn i konstruksjonen av subjektposisjoner.

Kapittel 3

Metodisk fremgangsmåte

I dette kapittelet skal jeg presentere den metodiske fremgangsmåten i oppgaven. Kvalitativ metode har ofte en målsetting om å forstå sosiale fenomener, som gjør at fortolkning får en stor rolle i kvalitativ forskning (Thagaard, 2007:11) I utviklingen av kvalitative data er det flere metodiske utfordringer man må ta stilling til. Den kvalitative forskningsmetoden jeg har valgt, intervju, krever nærhet mellom forsker og personene som blir forsket på, som også skaper metodiske og etiske utfordringer. For å sikre kvalitet i forskningen bruker man ofte reliabilitet og validitet som vurderingsgrunnlag. Reliabilitet handler i utgangspunktet om at det skal være mulig å oppnå likt resultat ved å benytte den samme fremgangsmåten. I sammenheng med kvalitative studier knytter Thagaard (ibid:202) i stedet reliabilitet til forskerens evne til å redegjøre og reflektere over fremgangsmåten i prosjektet. Validitet handler om forskningens gyldighet, og kan styrkes gjennom å kritisk vurdere og begrunne analyseprosessen som har ledet til resultatet av forskningen (ibid:205) For å imøtekomme kravene om validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning vil jeg her redegjør for de metodiske valgene jeg har gjort, samt innhenting av empiri og bearbeidelse av materialet. Jeg vil i tillegg diskutere og reflektere rundt intervjusituasjonen og min rolle som forsker.

3.1 Kvalitativ metode og intervju

Empirien til oppgaven består av 6 delvis strukturerte dybdeintervjuer. Jeg ønsket å bruke intervju som metode for å forstå andre menneskers livsverden. Jeg måtte likevel ta stilling til om denne datagenereringsmetoden ville gi oppgaven det rikeste materialet å analysere. Oppgavens forankring i AGN, tema og ønske om metode var klart. Dersom jeg skulle benytte meg av intervju måtte jeg også velge perspektiv: skulle jeg intervjuer initiativtakerne til AGN eller deltakerne? Det ideelle ville vært å intervjuer begge parter, men grunnet oppgavens omfang ville ikke dette latt seg gjøre. Fordi min interesse for innvandring- og integreringsfeltet startet med samtaler med flyktninger på språkkafeer, bestemte jeg meg for å intervjuer deltakerne i prosjektet. Intervju med initiativtakerne til AGN ville nok i større grad kun omhandlet prosjektet. Jeg ønsket å få et bredere bilde – hvordan forstå en slik gruppe høyt utdannede mennesker i Norge? Slik falt valget på å la deltakernes erfaringer forme oppgaven gjennom dybdeintervju med 6 av deltakerne. Jeg valgte dybdeintervju fordi formålet med dybdeintervjuer slik Tjora (2013) beskriver, å forstå informantenes opplevelser samt hvordan informantenes reflekterer over disse, samsvarte med ambisjonene jeg hadde for oppgaven.

Med dybdeintervju vil man åpne opp for en fri samtale sentrert rundt spesifikke temaer, og er det er en egnet metode i studier der man undersøke meninger, holdninger og erfaringer (Tjora, 2013:102). De spesifikke temaene jeg ville at intervjuene skulle handle om var utdanning, arbeid i Norge og opplegget de hadde vært igjennom hos AGN. Før intervjuene ba jeg informantene lese et informasjonsskriv om studiet og rammene ble da satt om hvilke temaer intervjuet kom til å handle om. Jeg utviklet en nøye strukturert intervjuguide, og jeg fulgte Thagaards (2009:101) idé om å legge opp intervjuguiden med mulighet for pauser og delte opp guiden i fire deler: bakgrunns spørsmål, arbeid/utdanning i Norge, trivsel/integrering og avslutning. Jeg spurte ikke spørsmål jeg selv tolker som svært intime, men hva som oppleves som intimt og sensitivt er individuelt, og det kan være mine informanter tolker dette annerledes enn meg. Jeg valgte derfor å følge en dramaturgi hvor de mer personlige spørsmålene ble stilt i den midterste fasen av intervjuet (ibid.) Jeg utarbeidet denne intervjuguiden for å ha noe å støtte meg på dersom dialogen i intervjuene skulle gå tregt. Det viste seg at de fleste informantene hadde mye på hjerte, og det ble en relativt fri samtale som er målet med dybdeintervjuer.

3.2 Rekruttering og utvalg av informanter

Jeg benyttet meg av et tilgjengelighetsutvalg i rekrutteringsprosessen av informanter, som vil si at jeg valgte informanter som var strategisk utvalgt til å kunne svare på problemstillingen jeg jobbet med på tidspunktet, samt var tilgjengelig for meg som forsker (Thagaard, 2009:56). En utfordring med tilgjengelighetsutvalg er i følge Thagaard (ibid.) at utvalget vil representere personer som er komfortable med at livene deres blir studert og føler de mestrer sin livssituasjon, som kan gjøre utvalget skjevt dersom personer som representerer mer problematiske forhold ikke ønsker å delta. Utvalgets sammensetning er derfor viktige å diskutere i lys av konklusjonene som blir gjort (ibid.) Informantene i min oppgave forteller om problematiske og uønskede situasjoner, og jeg har derfor ikke inntrykk at utvalget kun representerer 'solskinshistorier'. Flere av informantene snakket også mye og tok opp temaer uoppfordret, som gjorde at jeg ser hovedmotivasjonen til å stille som informant var å kunne si sin mening og bli lyttet til, som er en utbredt erfaring i forskningsmiljøer der intervju er en vanlig datainnsamlingsmetode (Alver & Øyer, 1997:106). Jeg mener det uansett i sammenheng med utvalgets sammensetning er viktig å påpeke at alle analytiske funn og konklusjoner i oppgaven ikke kan generaliseres til å gjelde alle migranter med fluktbakgrunn og høyere utdanning.

Kriteriene jeg satt var at informantene skulle ha flyktet til Norge, og ha høyere utdanning (3 år eller mer) fra en utdanningsinstitusjon utenfor Norge, samt ha vært i kontakt med nettverket. Jeg fikk god hjelp av min kontaktperson i AGN i

rekruttering av informanter, og å finne informanter som passet kriteriene var derfor en smertefri prosess. Kontaktpersonen min sendte først en forespørsel til aktuelle kandidater om jeg kunne ta kontakt med den. Etter samtykke, sendte jeg mail og avtalte intervju. Jeg tok ikke kontakt med alle jeg fikk kontaktinformasjonen til, ettersom jeg også ønsker å beskytte anonymiteten til informantene ovenfor AGN. På den måten er det for dem uvisst hvem jeg har intervjuet. Alle jeg kontaktet takket ja til å bli intervjuet, og i utvalget forsøkte jeg å få et variert utvalg i forhold til kjønn, alder og utdanningsbakgrunn.

Det endelige utvalget av informanter består av 2 kvinner og 4 menn, med ulik alder, opprinnelsesland og utdanningsbakgrunn. For å beskytte deres anonymitet, har de fått fiktive navn og informasjon som ikke har betydning for analysen, som spesifikk alder og opprinnelses land, har blitt utelatt. Analysen i oppgaven baserer seg på intervjuer med følgende informanter:

Navn	Kjønn	Utdanningsretning	Nåværende situasjon
Jemal	Mann	Psykologi	Arbeidsledig
Kamila	Kvinne	Kjemi	Arbeidspraksis
Baqil	Mann	Medisin	Student
Noreen	Kvinne	Medisin	Vikariat
Robel	Mann	Medisin	Vikariat
Haji	Mann	Biologi	Arbeidsledig

3.3 Gjennomføring av intervjuene

Et av intervjuene ble gjennomført på en kafè etter ønske fra informanten. Et annet ble tatt på kontoret til informanten i en lunsjpause, fordi personen var svært opptatt. Resten av intervjuene gjorde vi på grupperom på NTNU, som var optimalt fordi det var lite lyder som forstyrret lydopptaket. Å bruke lydopptaker kan styrke reliabiliteten en forskningsprosess, ved at det gir mulighet til å utvikle data som

er mer løsrevet forskerens tolkninger enn for eksempel notater (Thagaard, 2009:199). Andre fordeler med å benytte lydopptak fremfor notater er at alt blir bevart, samt at notatskriving kan redusere kontakten med informanten og svekke forskerens evne til å plukke opp kroppslig språk (ibid:102). En mulighet er å benytte seg av både lydopptaker og notatskriving, fordi det gir forskeren mulighet til å være avslappet i notatskrivingen samtidig som at informanten har mer tid til å tenke seg om mens forskeren skriver (ibid.) Jeg opplevde ingen ulemper med å kun bruke lydopptaker under mine intervju og det ga meg mulighet til å fokusere på informanten. Jeg ba informantene om samtykke til å ta opp samtalen, og det var ingen som hadde innvendinger om dette.

God forskningsetikk i et kvalitativt dybdeintervju er blant annet at informanten gir informert samtykke til å bli forsket på (Thagaard, 2009:26). Informanten skal ha forstått hva samtykket innebærer, samt ha muligheten til å trekke seg når som helst i prosessen (ibid.). Som Alver & Øyer (1997:113) påpeker finnes det grupper i samfunnet hvor det selv med informert samtykke kan oppstå etiske problemer. Innvandrere, går inn under såkalte 'svake grupper' og er en gruppe i samfunnet som blir mye forsket på. Språkutfordringer og posisjonen som ny i Norge kan gjøre det komplisert å vite hva en samtykker til og hva en har rett til (ibid.) Jeg forsøkte etter beste evne å forsikre meg om at informantene forstod hva forskningen innebar og at deltakelsen var frivillig. Jeg ga informantene muligheten til å få informasjonsskrivet og gjennomføre intervjuet på norsk eller engelsk. To av informantene valgte å ha intervjuet på engelsk, mens en vekslet mellom norsk og engelsk. Ettersom intervjuene foregikk uten store språkbarrierer føler jeg meg trygg på at alle også forstod informasjonen jeg ga i forkant av intervjuene.

3.4 Min rolle som forsker

Thagaard (2007:103) skriver at forholdet mellom informant og forsker, og den personlige kontakten som oppstår under et intervju, kan være et metodisk poeng. Det er en mulighet for at man som forsker kan bli assosiert med kategorier informantene har kjennskap til fra før, for eksempel sosialarbeider eller journalist (ibid.) Selv om man ikke kan gi en fasit på hvordan informantene oppfatter en forsker, mener Thagaard (ibid.) det er et poeng å reflektere over forhold som kan prege situasjonen. Før intervjuene var jeg bekymret for at informantene ville se meg som en representant for AGN, ettersom forespørselen om intervjuet i første omgang kom fra AGN. Jeg forsøkte å skape en avslappet tone i intervjusituasjonen med ønske om at informantene ikke skulle føle seg underordnet meg på noen måte. Dette var viktig for meg ettersom kvalitative forskningsintervjuer legger opp til et asymmetrisk maktforhold. Jeg som forsker definerer intervjusituasjonen, bestemmer tema og spør alle spørsmålene deltakeren svarer på (Kvale & Brinkmann 2009:52). Likevel er det ikke gitt at det

er slik mine informanter erfarte situasjonen. Mange av informantene har høyere utdanning enn meg, og kan på grunnlag av det ha oppfattet meg som underordnet dem. En slik intervjusituasjon vil også påvirke hvilke data en ender opp med. Jeg gjorde noen forberedelser og tiltak for å forsøke å skape et likeverdig møte, blant annet ved å småprate med informantene før vi begynte intervjuet. Jeg kledde meg uformelt og gjennomførte de fleste intervjuene på NTNU, i håp om at dette ville bidra til at informantene så meg som student i istedenfor representant for AGN.

Under intervjuene fikk jeg flere indikatorer på hvordan informantene så meg. En informant sa at jeg ikke måtte fortelle AGN det som ble sagt, hvorpå personen etter på sa det var en spøk. Selv om informanten sa dette som en spøk, forteller det meg at personen så en forbindelse mellom meg og AGN. På den andre siden var det to stykker som refererte til meg som student, f.eks. ved at en informant spurte om å få stille meg spørsmål om å studere på NTNU. Det kan derfor tolkes slik at informantene oppfattet meg ulikt. Rekrutteringsprosessen med AGN i spissen kan ha påvirket svarene informantene ga om AGN til en viss grad, men det er ikke mulig å fastslå. Kontaktpersonen i AGN var nødvendig for å få gjennomført datainnsamlingen, og jeg mener at den endelige empirien er variert nok til at jeg ikke er bekymret for at dette har farget svarene til informantene i for stor grad.

Thagaard (2007:103) nevner også at faktorer som kjønn, alder og sosial bakgrunn kan påvirke samspillet mellom forsker og informant. Fra mitt ståsted spilte ikke disse faktorene inn nevneverdig, og jeg følte ikke en større tilknytning til informantene med likt kjønn som meg, eller som var nærmere min egen alder. Et poeng i analysen er at en informant bruker meg som eksempel når han snakker, og jeg vil derfor nevne at jeg er en hvit kvinne. Videre påpeker Thagaard (ibid:106) at informantenes oppførsel i intervjusituasjonen kan gi en indikator på om informantene følte at de var i en mer likeverdig situasjon med forskeren. Det var klart noen som var mer kortfattet og konsise i svarene enn andre, men helhetlig opplevde jeg informantene som aktive og pågående. Dette ser jeg som tegn til at de erfarte intervjusituasjonen som et likeverdig møte.

Jeg var bekymret for at min rolle som forsker og hva jeg muligens representerte ovenfor informantene skulle påvirke intervjusituasjonen. Dette gjorde at jeg lot være å avbryte informantene, selv om det som ble snakket om kanskje ikke var et relevant tema for meg. Det var en utfordrende balansegang å skape en arena hvor det var rom for å åpne opp og fortelle, samtidig som intervjuet skulle være aktuelt for min oppgave. Kvale & Brinkmann (2009:102) skriver at «*Intervjuprosessen betraktes som et håndverk som krever et repertoar av spesialiserte ferdigheter og utøvelse av personlig skjønn*», noe jeg med andre ord forstår som: øvelse gjør mester. Jeg opplevde meg tryggere i rollen som intervjuer etter de første intervjuene, og brukte også mer tid i forkant av intervjuene på å forklare hva

oppgaven min skulle handle om, for å etablere rammene for tematikken i intervjuene klarere. Jeg er likevel glad for at jeg lot informantene snakke uten avbrytelser, fordi jeg i retrospektiv har innsett at det som er relevant kan endre seg i utviklingen av en oppgave, og det kan være vanskelig å avgjøre dette i intervjusituasjonen. Dessuten mener jeg at temaene en informant kommer inn på uoppfordret eller sporer av til, sier mye om hva personen er opptatt av og kan være et poeng i seg selv.

3.5 Bearbeidelse av empirien

Jeg begynte transkriberingen så tidlig som mulig etter intervjuene. Transkriberingen var tidkrevende og til tider utfordrende. Spesielt var intervjuet som ble gjennomført på kafé vanskelig fordi lyd kvaliteten på opptaket var dårlig og det var mye bakgrunnsstøy. Tjora (2013) påpeker at det ikke er en fasit på hvordan et intervju på opptak skal transkriberes, men at man må ta vurderinger om hva som vil være mest nyttig for oppgaven. Han anbefaler dog å være mer detaljert enn man tror er nødvendig, nettopp fordi det er vanskelig å si før analysearbeidet begynner hva som er betydningsfullt (ibid.). I startfasen av transkriberingen ble jeg usikker om jeg skulle utelate stotring og skrive ned det jeg hørte på 'korrekt' norsk eller engelsk, eller gjengi alt nøyaktig slik det fremstod. Jeg var redd for at meningsinnholdet skulle forsvinne eller overskygges av min tolkning og valgte derfor å være detaljert og holde meg så nærme det jeg hørte som overhode mulig i transkriberingen.

Som Aune (2008) påpeker i *Lange timer og lyse øyeblikk* begynner analyseringen av empirien allerede ved intervjuøyeblikket, og jeg noterte ned tanker jeg fikk mens jeg transkriberte. Kvale og Brinkmann (2009:194) illustrerer hvordan forskeren påvirker transkriberingen gjennom å vise to transkripsjoner av samme muntlige fortelling med ulikt resultat. De to forskerne får ulike resultater fordi transkripsjoner er konstruksjoner av muntlig tale som skal passe inn i forskerens egen livsverden (ibid.). Jeg har tatt grep for at råmaterialet skal være så løsrevet fra min tolkning som mulig, men transkripsjonene vil som vist uansett være påvirket av at det er akkurat jeg som har gjort transkriberingen.

I intervjusituasjonen spurte jeg flere ganger informantene om jeg hadde forstått dem riktig. Da jeg hørte på lydopptakene var det likevel noen steder jeg ikke forstod eller slet med å forstå hva informantene sa, men jeg hørte meg selv bekrefte, i form av et 'ja' eller 'mhm', at jeg var med på det som ble sagt. Jeg er usikker på om jeg i intervjusituasjonen forstod mer enn jeg gjorde ved å høre på lydopptaket, eller om jeg unnlot å avbryte informantens fortellinger for mange ganger for å spørre når jeg var usikker på hva som ble sagt. Dette gjorde at jeg brukte mye tid på å høre på intervjuene flere ganger, for å forsikre meg om at jeg jeg gjenga korrekt og i håp om å forstå de delene jeg var usikker på. Selv om jeg

overordnet ikke har opplevd språk som en stor utfordring i datainnsamlingsperioden, var det en faktor som gjorde transkriberingen til en seig prosess.

Da råmaterialet var klart var neste steg i prosessen å aktivt begynne å analysere og tolke intervjuene. Jeg fulgte ingen spesifikk fremgangsmåte for å lese datamaterialet mitt, men jeg tok inspirasjon fra flere metoder for bearbeidelse av empiri. Jeg begynte med å lese hvert intervju på langs og se etter det lange linjene. Videre skrev jeg et sammendrag av narrativet i hvert intervju. Narrativer blir ofte brukt synonymt med historie eller fortelling, og handler forenklet om at man formidler hendelser på en måte for å få frem det man anser som viktig (Riessmann, 2008:3) Sammendraget av narrativene til informantene handlet om det de fortalte og den lange historien som ble formidlet gjennom intervjuet. Jeg skrev også ned mitt førsteinntrykk av empirien, som særlig handlet mye om aktørskap og hvor handlende og aktive informantene fremstod for meg. Dette viste seg å bli en stor del av oppgaven senere.

Videre begynte jeg å lese empirien på tvers, for å se etter gjentakende tematikker. Her hentet jeg inspirasjon fra Clarke & Brauns (2006) 6-steps guide til tematisk analyse. Jeg samlet alle utsagn for hvert tema jeg fant i et dokument, før jeg gikk flere runder med hvert tema jeg hadde samlet. Da forsøkte jeg å se hva det *egentlig* handlet om, overlappende tematikker, og motstridende meninger og argumenter. Clarke & Braun (ibid: 86) påpeker at å analysere et materiale krever at man går frem og tilbake mellom råmaterialet og kategoriseringen og kodingen man har gjort. Gjennomgangen av tematikkene fortsatte under hele skriveprosessen, og jeg fortsatte å lese og lete i de transkriberte intervjuene etter nye temaer og meninger. Å bruke tid på å bearbeide empirien jeg satt med var både nødvendig og nyttig for å se meningsmønstre og sammenhenger på tvers av intervjuene.

Kvale & Brinkmann (2009) skriver at intervjustater som gjengis bør omarbeides til en lesbar skriftlig form. Gjentakelser, pauser 'hm-er' og lignende, samt dialekter, kan være vanskelig å lese og bør redigeres for lesbarhetens skyld (ibid.). Jeg har redigert sitatene i oppgaven til den grad jeg har vurdert det som nødvendig. Det vil si at jeg har tatt bort stotring, gjentakelser og endret grammatiske småfeil, men jeg har ikke hatt som mål at uttalelsene skal være av 'perfekt' norsk. To av intervjuene ble gjort på engelsk, og jeg har også gjengitt disse sitatene på engelsk. For lesbarhetens skyld har jeg oversatt noen få setninger av informanten som vekslet mellom norsk og engelsk. Jeg har besluttet å gjengi sitatene slik fordi jeg anser sitatene til å være lesbare, som er Kvale og Brinkmanns (ibid.) hovedpoeng, samt at jeg ønsker at min redigering og tolkning skal være lett synlig for leseren. All redigering jeg har gjort er merket med (...) i utdragene.

Kapittel 4

Møte med ‘det norske’

Jeg begynner analysen i oppgaven ved å ta for meg utsagn hvor informantene snakker om møte med ‘det norske’. Dette kapitlet vil handle om hvordan informantene erfarer å bli ‘sett’ og tar utgangspunkt i spørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner gir informantene uttrykk for som tilskrevet?* Jeg skal analysere møter informantene forteller om med Helsedirektoratet, introduksjonsprogrammet, det norske arbeidsmarkedet og AGN. Dette er møter med ‘det offentlige Norge’. Kapitlet vil følgelig handle om majoritetens maktposisjon til å definere andre, sett gjennom informantenes fortellinger og utsagn. Analysen ser på konstruksjonen av subjektposisjonene som oppstår i disse utsagnene.

4.1 Helsedirektoratet

Noreen er utdannet lege og har jobbet som lege i hjemlandet sitt i syv år. Gjennom AGN fikk hun praksis, og hun har fått autorisasjon til å jobbe som lege i Norge. Da jeg intervjuet Noreen hadde hun et vikariat som passet hennes utdanning, men det var ikke innenfor hennes spesialisering. Det tok Noreen lang tid å få autorisasjon for å jobbe i Norge, og hun snakket mye om ‘det norske systemet’. Noreen mente mange flyktninger kan bli frustrerte om de ikke forstår dette systemet. Noreen beskrev kommunikasjon med institusjoner som en del av ‘det norske systemet’ og hun forteller selv om sin erfaring med Helsedirektoratet, som gjennomfører autorisering av leger utdannet utenfor Norge:

Det stod i Helsedirektoratet at det trenger noen dokumentasjon. Men når jeg sendte den dokumentasjon de sendte tilbake og sa det var ikke nok, vi trenger mer. Og det er litt forskjellig med systema her i Norge og (Hjemland) (...). Jeg kjenner ikke systemet her og jeg skjønner ikke hva de mener. Ja det blir noe venting. Også oppleve her systemet hvis det var feil med papir de venta i seks måneder til å bli ferdig. Om jeg fikk tilbakemelding tidligere og jeg kunne hente den dokumentasjon. Også det var veldig vanskelig å ha kontakt med min institusjon som jeg har tatt utdanning der også jeg måtte to ganger reise tilbake til hjemlandet mitt og hente dokumentasjon (Noreen)

Noreens utsagn viser at hun opplevde Helsedirektoratet som en treg organisasjon å kommunisere med. Hun forteller om å måtte sørge for full dokumentasjon, som også resulterte i at hun var nødt til å reise til hjemlandet sitt to ganger for å hente

dokumentasjon. I tillegg opplevde hun lang ventetid hos Helsedirektoratet. Møtet med Helsedirektoratet var noe Noreen var svært opptatt av, og da jeg spurte om hva hun mente kunne gjøre det enklere for høyt utdannede som kommer til Norge svarte hun:

Ja jeg tenker det at Helsedirektoratet må være litt tydelig på hvilken dokumentasjon man må ha. Også svare raskt, også det var litt vanskelig å ha kontakt med Helsedirektoratet. Du får saksbehandler, men saksbehandlere forandrer seg hele tiden, man vet ikke hvem som står for deg, eller hvem, jeg skal bare ringe den ekspedisjon også 'nei jeg vet ikke, hvem er det' men bare ta kontakt med, bare sende epost de svarer selvfølgelig men jeg lurer på noe og må begynne på nytt. Det var også dårlig språk, noen ganger får bare epost på norsk. Jeg kan snakke engelsk med de i ekspedisjon, men jeg må skrive på norsk. Det var litt ... trasig (Noreen)

Noreen beskriver Helsedirektoratet her som en organisasjon som var vanskelig å forholde seg til fordi det var mange og vekslende saksbehandlere, samt uklare språkkrav. Da Noreen hadde kontakt med Helsedirektoratet var hun ny i Norge, og jeg leser hennes utsagn om «*dårlig språk*» til å bety hennes norskkunnskaper. Å være nødt til å kommunisere på et språk en ikke behersker kan alene være frustrerende nok, men for Noreen var antagelig den inkonsekvente språkbruken kilde til enda mer frustrasjon.

I utsagnene om kontakten med Helsedirektoratet skapes posisjonen 'den avvikende' eller 'minoritet', som blir tilskrevet Noreen. Dette kommer frem gjennom Helsedirektoratets krav om likhet. Til tross for at det er Helsedirektoratet som er ansvarlig for autorisering av utenlandske leger, erfarer ikke Noreen at det tas hensyn til hennes posisjon som ny i Norge. Språkkravet Helsedirektoratet stiller markerer Noreens annerledeshet. Gullestad (2002:83) mener den positive verdien i ordet 'likhet' fører til et problem når personer blir oppfattet som 'forskjellig'. Det som er forskjellig sees som mangler. Språkkravet Noreen møter i Helsedirektoratet signaliserer at hennes norsknivå er en mangel. Videre er det mulig å anta at Noreen har god byråkratisk forståelse. Hun har lyktes i utdanningssystemet og har lang erfaring som lege fra hjemlandet, hvor hun antagelig har måttet lese og forstå dokumenter. Kravet om likhet gjennom språk underkjenner den byråkratiske kompetansen Noreen sannsynligvis har. Fordi det er vanskelig for Noreen å etterkomme Helsedirektoratets krav om likhet blir hun posisjonert som ulik; en 'minoritet'.

Det kan argumenteres for at prosessen for å bli godkjent av Helsedirektoratet fremkommer som i overkant rigid og byråkratisk, men jeg er her mer interessert i hvordan Noreen erfarer å bli sett av Helsedirektoratet. Posisjonen som 'minoritet'

blir også tilskrevet til Noreen når hun i dette møtet ikke erfarer å bli anerkjent for sin kompetanse. Helsedirektoratets lange ventetid og dokumentasjonskrav signaliserer at det ikke er hastverk med å ta i bruk Noreens utdanning og erfaring i et norsk arbeidsliv. Dokumentasjonskravet som førte til at Noreen måtte reise til hjemlandet to ganger, kunne vært fellende for henne. Noreen hadde mulighet til å reise til hjemlandet sitt for å hente dokumentasjon, men det er mange flyktninger som ikke kunne ha gjennomført slike reiser dersom universitetet for eksempel ikke eksisterer lenger, eller at tilstanden i hjemlandet ville vært for farlig. Helsedirektoratets standard gjør at søkere muligens må sette mye på spill for å få godkjenningen sin. Som søker erfarer ikke Noreen å bli anerkjent som en potensiell ressurs for det norske arbeidslivet, og når anerkjennelsen ikke fremkommer blir hun midlertidig dequalifisert. Vår selvforståelse er delvis konstruert av andres anerkjennelse og/eller manglende anerkjennelse (Taylor, 1994:26) Manglende anerkjennelse, i følge Taylor (ibid.), handler ikke bare om mangel på respekt, men det kan også være skadende og oppleves undertrykkende. Noreen har brukt tid og ressurser til å ta sin utdanning, og det er mulig å tenke at hennes utdanning derfor er en stor del av hennes selvforståelse. Mangelen på anerkjennelse kan være en årsak til frustrasjonen hun uttrykker ovenfor Helsedirektoratet.

Godkjenning av utdanning handler i aller høyeste grad om anerkjennelse. Før Noreen fikk godkjenningen sin, erfarer hun ingen anerkjennelse for sin utdanning eller kompetanse. Afdal (2004) beskriver en lignende situasjon i artikkelen *Hvordan møter det norske samfunnet høyere utdannede innvandrere – anerkjennelse eller stigmatisering?* Hun undersøker også hvordan høyt utdannede innvandrere opplever å bli møtt av det norske samfunnet. Informantene i materialet artikkelen bygger på var enten ferdig eller i prosessen med å få utdannelsen sin godkjent i Norge. Afdal (ibid.) knytter godkjenning av utdanning til anerkjennelse, og argumenterer for at prosessen med godkjenning må begynne tidlig, ventetiden må bli kortere og informasjonen bedre for at innvandrere skal oppleve anerkjennelse når de kommer til Norge.

Krav om likhet og mangel på anerkjennelse blir for Noreen i møte med Helsedirektoratet faktorer som posisjonerer henne som en 'minoritet'. I denne prosessen erfarer Noreen å bli dequalifisert. I møtet med Helsedirektoratets likhetskrav blir hun annetgjort. Slik konstrueres subjektposisjonen 'minoritet'. I fortellingen om møtet vitner hennes frustrasjon ovenfor Helsedirektoratet at hun erfarer å bli tilskrevet posisjonen. Det er ikke en posisjon hun snakker frem fordi ønsker å stå i den, det er snarere en uønsket posisjon for Noreen.

4.2 Introduksjonsprogrammet og rådgivere

Det neste møtet som også skapte subjektposisjoner informantene ga uttrykk for å være tilskrevet, var med det obligatoriske introduksjonsprogrammet alle bosatte flyktninger må delta i. Baqil, den yngste informanten, var særlig opptatt av å fortelle om sitt møte med rådgivere i introduksjonsprogrammet. Baqil har en uferdig medisinstudium fra hjemlandet sitt. Da jeg intervjuet han hadde han begynt på en ny utdanning i Norge, som ikke var relatert til utdanningsbakgrunnen han hadde fra før. Han ønsket å fortsette med medisin i Norge, men det lot seg ikke gjøre, og han snakker om dette her:

I den introduksjonsprogram.. 4, 3 rådgivere. Jeg føler at en av dem hjulpet meg. Det som jeg føler. Fordi det som de sier, okei du har studert medisin. Du har ikke bachelorgrad. Okei, det blir vanskelig for deg å gå på inn medisinskole for å komme på universitet den linje her i Norge. Så, vi skal finne deg en jobb som er knyttet til din studie. Det er det de sier. Så den jobb som de finner som er knyttet til din studie er jobbe som frivillig i eldre hus, jobbe på kantine på sykehus. Som har ingenting med hva du studerer (...) Men de sier det er knyttet til det, og de, det er en sånn negativ følelse. Du føler at i ditt land du kan være lege, men her du kan bare vaske sykehus. Det er ikke bare meg. Så du føler det er ikke en .. de spør hva som er din drøm, etterpå de knuser den. Det er på en måte det jeg føler. (Baqil)

Baqil kommer med kraftig kritikk i utsagnet, og jeg får inntrykk av at hans møte med rådgivere i introduksjonsprogrammet var en svært negativ erfaring for ham. Baqil ønsket å fortsette medisinstudiet i Norge, og når han sier «*du har ikke bachelorgrad*» antar jeg at det referer til at utdanningen hans ikke var blitt gjennomført. Når rådgiveren istedenfor vil hjelpe Baqil til å få en jobb «*knyttet til din studie*» illustrerer forslagene til rådgiveren at Baqil og denne personen har svært ulike forståelser om hva en relevant jobb ville vært. Da jeg spurte Baqil om hva han mente var det viktigste for at nyankomne flyktninger skal trives i Norge svarte han:

Jeg tror viktigste ting er for flyktninger kommer med masse spørsmål. Viktigste ting når de stiller spørsmål til de som jobber her, de prøver å finne et svar, hvis de ikke vet svar de svarer ikke jeg vet ikke men jeg kan prøve å finne. Fordi de fleste spørsmålene jeg stilte jeg fikk svar jeg vet ikke jeg skjønner ikke. Jeg vet ikke. Så jeg håper de kan, fordi de har opplevde, jeg tror de fleste kommer med samme spørsmål. Hvordan jeg kan komme til den skole, hvordan jeg kan søke den jobb. Det er sånn, samme spørsmål. Så jeg håper de kan finne bedre svar til de som kommer. (Baqil)

Det er tydelig at Baqil ikke erfarer å bli sett som en person med stor kompetanse, ettersom det ikke blir lagt noe innsats i å hjelpe han ut i fagrelevant arbeid eller med å fortsette studiene som han ønsker. Baqil erfarer istedenfor å bli posisjonert som en 'flyktning', ved at hans kompetanse blir deklassert og deklassert i møtet med introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet er designet for flyktninger, og vi vet derfor at dette er et møte en hvit arbeidsmigrant ikke ville opplevd, ei heller å bli fortalt at en halvferdig legeutdanning gjør deg kvalifisert til å vaske sykehus i Norge.

Kritikken til Baqil i disse utsagnene er todelt. Det først elementet går på at rådgiveren(e) mener renhold eller kantinedarbeider vil være knyttet til hans medisintutdanning, noe han er uenig i. Basert på denne fortellingen er det mulig å anta Baqil opplever å bli møtt av personer som vil nedjustere hans forventninger. Opplevelsen Baqil forteller om kan knyttes til det rådgivere ofte kaller 'realitetsorientering'. 'Realitetsorientering' er et begrep som brukes om prosessen å justere forventningene til nyankomne flyktninger, når de blir ansett som urealistiske (Djuve, Kavli, Sterri & Bråten, 2017:195). Baqil stiller seg negativt til det jeg ser som et forsøk på å 'realitetsorientere' han. Kritikken hans videre kommer frem i sammenligningen han gjør mellom å være lege i hjemlandet og vaskehjelp i Norge: «*Du føler at i ditt land du kan være lege, men her du kan bare vaske sykehus*». Denne følelsen han beskriver ser jeg som et resultat av 'realitetsorienteringen'. Scenarioet fremstilles av Baqil som både bortkastede ressurser og svært nedverdiggende. Det skisserer også en klassereise nedover i yrkeshierarkiet.

Gullestads (2002) klassereisebegrep betegner prosessen om å bevege seg mellom sosiale klasser, både sosialt og geografisk. Ved å migrere har Baqil, og alle de andre informantene, fått føle på en geografisk klassereise. Gullestad (ibid.) skriver at det kjennes på kroppen å bevege seg mellom miljøer som har forskjellige kulturelle koder og samværsformer. Det livet en lever vil prege vaner og tenkemåter, og man må samtidig forholde seg til et annet levesett (ibid.). Når Baqil får antyde en annen form for klassereise reagerer han kraftig, selv om han valgte en annen vei enn rådgiveren(e) foreslo. Scenarioet om en klassereise nedover i yrkeshierarkiet signaliserer at Baqils kompetanse ikke er verdig norsk kontekst. Det fremgår ingen anerkjennelse. I tillegg viser utsagnene til Baqil at hans erfaring, kompetanse og bakgrunn blir ubetydelig og mindreverdige. På denne måten blir Baqil annetgjort i møtet med introduksjonsordningen og posisjonert som en 'flyktning'.

Subjektposisjonen som konstrueres er 'flyktning', fordi Baqils status som flyktning er premisset for møtet i introduksjonsprogrammet hvor han erfarer å bli annetgjort. Baqils frustrasjon i utsagnene viser at subjektposisjonen blir en uønsket og trøblete posisjon å stå i. Det kan skyldes diskursive forhold knyttet til

begrepet 'flyktning'. Mozetic (2018) skriver at begrepet 'flyktning' ofte får negative konnotasjoner fordi flyktninger i populære diskurser fremstilles som passive offer og som trusler mot den økonomiske, sosiale og sikkerhetsmessige velferden hos vertslandene. Baqils bakgrunn og kompetanse anerkjennes ikke og mister verdi. Utsagnene til Baqil vitner om at den tilskrevne posisjon som 'flyktning', med negative konnotasjoner, også handler om synlig forskjellighet. Fordi hans flyktningbakgrunn er utgangspunktet for møtet som dequalifiserer og deklasserer han, må kategorien 'flyktning' undersøkes.

De fleste flyktninger vil inngå i det som i statistikken ble kalt for 'ikke-vestlige innvandrere'. Selv om Statistisk Sentralbyrå i 2008 stemplet kategoriene 'vestlig- og 'ikke-vestlig innvandrer' for utdatert, brukes begrepene fortsatt i medier og blant annet av Integrering- og mangfolds direktoratet (Hansen, 2017; Høydal, 2008; IMDi, 2019.). Kategorien 'ikke-vestlig innvandrer' er bredere enn 'flyktning' kategorien fordi den kategoriserer ut ifra opprinnelsesland og ikke migrasjonsårsak, og innlemmer dermed familieinnvandrere og arbeidsmigranter. Den største andelen flyktninger vil derfor også kunne bli betegnet som 'ikke-vestlige' (SSB, 2018). Gullestad (2002:89) argumenterer for at ordet innvandrer står i begrepsmessig motsetning til 'nordmann', og underforstått brukes om personer med 'mørk hud', 'rart navn', aksent og annen religiøs tilknytning enn den norske statskirke. Disse faktorene forankres ytterligere i kategoriene 'flyktning' og 'ikke-vestlig innvandrer' ved at majoriteten av hvite innvandrere ekskluderes. Baqil går under begge disse kategoriene, hvor synlig forskjellighet, som hudfarge, blir en viktig definisjonsmarkør. Gullestad (2002:91) skriver også at «*Diskusjonene om 'innvandrerne' er med på å konstituere norskhet (og hvithet) som et utematisert og udefinert normativt sentrum*».

I Baqils møte erfarer han å bli annetgjort og hans ulikhet fra majoriteten er avgjørende for dequalifiseringen. Jeg har vist at etnisitet her blir en definisjonsfaktor. Baqil var ny i Norge på tidspunktet og hans nivå i norsk holdt antagelig ikke for å tilfredsstille kravet for høyere utdanning i Norge. Det er likevel ingenting som tilsier at han ikke ville hatt mulighet til å nå dette nivået, snarere vil hans unge alder telle positivt for hans mulighet til å kunne studere videre i Norge. Norskhet og hvithet som en udefinert standard, slik Gullestad (2002) skisserer, løfter betydningen av 'flyktninger' og 'ikke-vestlige innvandreres' synlige forskjellighet. Orupabo (2007:111) som særlig undersøker klasseidentifikasjon i sin studie, skriver at informantene opplever at andre forbinder deres fargede kropp med yrker som har lav status eller ikke krever høyere utdanning. Baqils utsagn vitner om en lignende opplevelse. Som vi har sett, utløste det stor misnøye og frustrasjon.

I møtet med introduksjonsprogrammet og rådgiver(e) konstrueres altså subjektposisjonen 'flyktning', ved at premisset for møtet er Baqils flyktning-

bakgrunn. Møtets 'realitetsorientering' sender Baqil på en klassereise nedover i yrkeshierarkiet og etnisitet blir en forskjellighetsmarkør. Dette er grunnlaget for annetgjøringen som tilskriver Baqil posisjonen 'flyktning'. Subjektposisjonens negative diskursive betydning gjør posisjonen til en trøblete posisjon for Baqil, som uttrykker misnøye og frustrasjon over møtet.

4.3 Arbeidsmarkedet og arbeidsplassen

Arbeidsmarkedet og arbeidsplassen var sentrale temaer i mitt datamateriale. For å se på tilskrevne subjektposisjoner i møtet med arbeidsmarkedet og arbeidsplasser i Norge vil jeg ta utgangspunkt i intervjuet med Robel, som var særlig opptatt av det norske arbeidsmarkedets ekskluderingsmekanismer.

Robel har doktorgrad i biologi, og kom til Norge et par år før intervjuet fant sted. Fordi Robel kom til Norge på andre grunnlag enn som asylsøker/flyktning, har han ikke vært gjennom et Introduksjonsprogrammet. Med hensyn til hans anonymitet vil jeg ikke redegjøre for hans spesifikke situasjon, men migrasjonsårsaken til Robel er lik de andre informantenes. Da jeg intervjuet han, hadde han et deltidsvikariat innenfor sitt fagfelt, samt andre jobber ved siden av. Robel forteller her om sitt møte med arbeidsmarkedet da han stod uten arbeid:

I contacted a number of other opportunities, but no one was there I couldn't get any positive response. I wanted to move on to other fields, such as educational into the education system like as a teacher. But then I was, I mean I was told that I should speak the Norwegian language properly (...) I mean you cannot be an island here. Everyone is gonna use Norwegian so, if you are out of a job you are like out in the cold. Nothing else that you can do. And Norwegians even though they don't tell you, they definitively don't allow people to get into jobs if those people are not speaking Norwegian. So the Norwegian is a very key (...) I don't think Norwegians say this openly, but the job market actually protects local market. Mainly using language as a key requirement (Robel)

Robel beskriver her norsk som nøkkelen til det norske arbeidsmarkedet, og jeg tolker han til å mene at det er avgjørende å kunne snakke et høyt nivå norsk for å få innpass. Jeg forstår Robel til å kritisere dette kravet, når det ikke nødvendigvis trengs for å gjøre jobben. Han utdyper dette ved å forklare at han ikke ville trengt avansert norsk for å undervise:

(...)If you don't have this local qualification in Norway, its meaningless. I don't see that as an effective way of using the refugees here. Because there are other subjects the Norwegian educational system is, say to have

shortages in. Like teachers in mathematic, English teachers. This normally doesn't require high language skill. (Robel)

Her forteller Robel om å erfare at det norske arbeidsmarkedet beskytter norske arbeidstakere, gjennom «local qualification». Dette forklarer han et annet sted i intervjuet er Praktisk-pedagogisk utdanning (PPU), som er en tilleggsutdannelse for å få undervisningskompetanse i Norge. Han kritiserer dette gjennom å argumentere for at dette er dårlig utnyttelse av flyktninger som arbeidskraft. Han forteller at det trengs matematikk- og engelsklærere i Norge, yrker han mener ikke trenger høye norskkunnskaper.

I disse to sitatene konstrueres det en posisjon som 'minoritet', som blir tilskrevet til Robel gjennom hans erfaring med å bli ekskludert av det norske arbeidsmarkedet. Språkkrav og lokale kvalifikasjoner er ekskluderingsmekanismene som fører til posisjoneringen som 'minoritet'. Utsagnene vitner om at Robel erfarer språkkravene han møter likt som Noreen gjør i møtet med Helsedirektoratet. Språkkravet blir et krav om likhet, og Robels frustrasjon viser at det også oppfattes urimelig og usympatisk. Høye språkkrav skaper en forskjellsmarkør som annetgjør Robel og i prosessen også dequalifiserer han. Han sier «*Everyone is gonna use Norwegian so, if you are out of a job you are like out in the cold. Nothing else that you can do*», som vitner om en frustrasjon over at årene og ressursene han har brukt på utdanning og jobb mister all verdi i møtet med høye norsk språkkrav. Robel forteller at engelsk er nok for å gjennomføre jobben i hans nåværende vikariat, og at han ikke behøver norsk. Dette kan være en faktor som underbygger hans opplevelse av språkkravet som urimelig og usympatisk.

Praktisk-pedagogisk utdanning (PPU), som er de lokale kravene Robel snakker om, oppleves også som en ekskluderingsmekanisme. Han sier: «*If you don't have this local qualification in Norway, it's meaningless*» som jeg mener vitner om hvor oppgitt disse kravene gjør han. Sammen med høye språkkrav, dequalifiserer krav om PPU all hans lærererfaring. Kravene oppleves som signaler om at det eksisterer et hierarki av utdanning, hvor Robels lærerkvalifikasjoner ikke holder lik standard som en utdanning tatt i Norge. Slik blir Robels kvalifikasjoner mindreverdige, og dequalifisert i forhold til norske kvalifikasjoner. Jeg ser disse mekanismene som grunnlaget for kritikken Robel uttrykker. I likhet med Noreen og Baqil, er det rimelig å anta at Robel også legger mye verdi og stolthet i hans utdanning og yrke. Dette er nok en faktor som også støtter opp under Robels frustrasjon over å ikke bli anerkjent for hans kompetanse. Robel snakker frem læreryrket som en 'plan b', når han ikke får jobb innenfor sitt foretrukne yrkesfelt. Dette kan være en ytterligere faktor som påvirker Robels frustrasjon ovenfor å ekskluderingsmekanismene han erfarer å møte i det norske arbeidsmarkedet.

4.4 Academic Guest Network (AGN)

Jeg har nå sett på hvordan informantene mine snakker om møte med Helsedirektoratet, introduksjonsprogrammet og arbeidsmarkedet. I disse møtene konstrueres subjektposisjonene ‘minoritet’ og ‘flyktning’. Det siste møtet jeg vil ta for meg, er møte med Academic Guest Network (AGN). Noreen forteller dette om AGN, som hjalp henne til å få arbeidspraksis som hun manglet for å få sin autorisasjon:

Jeg har brukt ca. et år har gått rundt på alle (aktuelle arbeidsplasser) for å få hospitering men de bare takket nei eller lykke til videre. Også hadde jeg kontakt med en mann som jobber som saksbehandler i (x) også han forteller meg om prosjektet og at de jobber med de som har allerede ferdig med introduksjon også fikk jeg invitert desember 2016 til et møte (...) Også ja, de tok kontakt med (arbeidsplass) og jeg fikk praksis. (...) Jeg tror det Guest er et kjempebra prosjekt fordi de kan sitte med oss, hva vi trenger og de hjelper oss med å komme i gang med å få praksis og sånn. Og når vi får praksis det blir lettere å få stilling etterhvert eller fortsette. (Noreen)

‘Prosjektet’ Noreen nevner er AGN. Noreens utsagn tyder på at AGN fungerte som en døråpner til et ellers lukket felt, fordi hun selv oppsøkte de aktuelle arbeidsplassene uten hell. Det Noreen påpeker som positivt med AGN er at de «sitter med oss, hva vi trenger», samt at de ordnet praksisplass for henne. Noreen, og flere av de andre informantene, var opptatt av at praksis var svært nyttig for dem, og kunne hjelpe dem videre ut i arbeidslivet. Kamila, som har en mastergrad i kjemi, forteller dette om AGN og praksisplassen hun fikk gjennom nettverket:

Academic Guest Network (...) har hjulpet meg å finne arbeidspraksis i (arbeidssted). Ja, men løpet av perioden jeg har deltatt forskjellige faglige som møtet også alle lunsjpauser men vi har snakker, det har hjulpet meg å lære norsk. Snakket med folk også, få kontakt med folk. Alt som det, det var veldig bra for meg ja (...) (Kamila)

Noreen og Kamila blir i møtet med AGN anerkjent som mennesker med høy kompetanse og blir dermed posisjonert som ‘ressurspersoner’. Det legges tid og innsats inn i å få brukt deres kompetanse i det norske arbeidsmarkedet. Signalene fra møtet blir derfor at de begge har verdifull kompetanse i norsk kontekst. Noreen erfarer at AGN tar i betraktning hva hun trenger for å få brukt sin utdanningsbakgrunn i Norge. Kamilla forteller om å bli inkludert i faglige møter, og jeg ser dette som to historier om å få kompetansen sin anerkjent. Jeg vil også si at en mulig årsak til at Noreen og Kamila snakker positivt om AGN er grunnet de positive ringvirkningene opplegget hadde for dem, ved at de etablerte et nettverk gjennom praksisen. De mener begge at nettverk og referanser er viktig:

Også har opplevd det her hvis referanser er kjempeviktig. Hvis man har ikke godkjent, godkjent, det blir vanskelig for noen å få stilling her. Nettverk er viktig. (Noreen)

Ja fordi men når jeg leverte CV-en min første gang de ga ikke beskjed meg, også har ringt referansen min, okei jeg kan begynne. (Noreen)

I artikkelen *Når høyere utdanning ikke er nok: -Integrasjon av høyt utdannede innvandrere på arbeidsmarkedet* viser Fosslund & Aure (2011) at jobbrelaterte og profesjonelle nettverk hadde stor betydning for informantenes vei ut til arbeidslivet. AGN ga Noreen og Kamila mulighet til å bygge slike relasjoner, som de her forteller var avgjørende for deres nåværende situasjon.

4.5 Oppsummering

Dette kapitlet tok utgangspunkt i spørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner gis det uttrykk for at informantene erfarer å bli tilskrevet?* Ved å analysere fortellingen om fire ulike møter, har jeg vist at det er tre subjektposisjoner som blir tilskrevet informantene: ‘minoritet’, ‘flyktning’ og ‘ressursperson’. Konstruksjonen av posisjonene ‘minoritet’ og ‘flyktning’ skjer særlig gjennom et krav om likhet og mangel på anerkjennelse, som fører til en annengjøring. Krav om likhet kan knyttes til det norske språket, men som vist i avsnitt 4.2 kan det også handle om det Gullestad (2002) kaller rasialisering. Baqils fortelling om introduksjonsprogrammet viser at etnisitet kan bli en forskjellsmarkør, og likhetstankegangen fører til at det som oppfattes som forskjellig ofte får negative assosiasjoner (Gullestad, 2002). Analysen viser også hvordan konstruksjonen av subjektposisjonene skjer gjennom prosesser som oppleves frustrerende for informantene. For Noreen er dette å etterkomme strenge dokumentasjonskrav. Baqil reagerte negativt på ‘realitetsorienteringen’ som sendte han på en klassereise nedover i yrkeshierarkiet, og Robel opplevde krav om språk og tilleggstudium som ekskluderingsmekanismer. Informantene erfarer å bli posisjonert til disse subjektposisjonene, og gjennom kritikken de ytrer og frustrasjonen i utsagnene blir det tydelig at det er trøblete posisjoner. Jeg vil senere i oppgaven undersøke forhandlingen av disse. At informantene erfarer å bli tilskrevet disse subjektposisjonene vitner også om at de ikke erfarer at mottaksinstitusjonene tilfredsstillende integreringsdiskursens krav om inkludering og innsats, fordi de erfarer å bli annetgjort og satt i en posisjon hvor de må kjempe for å vise at de er ressurssterke personer.

Møtet med AGN konstruerer subjektposisjonen ‘ressursperson’, som ikke er en vanskelig posisjon for Noreen og Kamila. Dette møtet og subjektposisjonen som fremgår står i kontrast med de andre møtene. Den mest markante forskjellen er

forekomsten av anerkjennelse. Noreen og Kamila blir i møtet med AGN anerkjent som personer med høy kompetanse, mens i de andre møtene er mangelen på anerkjennelse en faktor som bidrar til annengjøringen. Forekomsten eller fravær av anerkjennelse av kompetanse har altså stor betydning for informantenes opplevelse av møtet med 'det norske'. Afdal (2004) skriver at *«erkjennelse og anerkjennelse er nødvendig for en følelse av mestring, som igjen er helt avgjørende for handlekraft»*. Hun knytter særlig anerkjennelse til godkjenning av utdanning. Jeg mener godkjenning av utdanning i aller høyeste grad er viktig som Afdal (ibid) påpeker, men mitt datamateriale viser at anerkjennelse også må komme fra flere arenaer enn NOKUT. Alle informantene har utdannelsen sin godkjent, men deres behov for å anerkjennes som høyt utdannede blir fremdeles ikke møtt på andre arenaer. Utdannelsen og erfaringene til mine informanter ser ut til å være en stor del av deres egen selvforståelse, og når disse kvalifikasjonen ikke erkjennes i møtet med 'det norske' og istedenfor mister betydning, blir informantene annetgjort istedenfor anerkjent. Møter som ser og anerkjenner kompetanse, som AGN, kan som Afdal (ibid.) påpeker være viktig for følelse av mestring og handlekraft.

Kapittel 5

Fremstillingen av seg selv

Det forrige kapittelet tok for seg tilskrevne subjektposisjoner, og jeg vil i dette kapittelet rette søkelyset mot posisjoner som blir snakket frem av informantene selv. Jeg tar utgangspunkt i spørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner fremkommer i informantenes fremstilling av seg selv?* Temaene jeg analyserer i dette kapittelet er utdanning, motivasjonsfaktorer og ansvar. Jeg vil se på hvordan informantene snakker om disse temaene og hvilke subjektposisjoner som konstrueres i utsagnene. Fremstillingen informantene gjør i dette kapittelet kan særlig knyttes til et ønske om å være en ressurs fremfor en byrde for Norge som vertsland. Jeg vil analysere hvordan dette gjøres i form av subjektposisjoner som konstrueres, samt hvordan dette kan henge sammen med etablerte diskurser i samfunnet.

5.1 Betydningen av utdanning og yrke

Utdanning og yrke var et sentralt tema i flere av intervjuene. Utdanningsbakgrunn og yrke var viktig for informantenes selvforståelse, og jeg ønsker her å analysere utsagn hvor informantene snakker om egen utdanning og/eller yrke. Jemal er utdannet psykolog fra hjemlandet sitt, og kom til Norge i 2013. Da jeg intervjuet han var han arbeidsledig, men han hadde tidligere hatt praksis innenfor sitt utdanningsfelt. Jeg spurte Jemal hvorfor han begynte å studere psykologi og han svarte:

Ja naturlig, jeg kan si det, naturlig jeg er psykolog. Det er ikke utdanning, det er hvordan du kan skjønne naturlig du er psykolog (...) (Jemal)

Jemal posisjonerer seg selv her som en 'psykolog'. Det interessante er måten han forhandler frem posisjonen. Jemals utsagn om at han er «*naturlig*» psykolog kan sees som en strategi for å opprettholde sin yrkes stolthet når han står uten arbeid. Når Jemal sier at «*det er ikke utdanning*» forstår jeg han til å mene at det er mer enn utdanning, ettersom han på andre steder i intervjuet legger vekt på hans utdanning. Jemal fremstiller seg selv som en «*naturlig psykolog*», og da gjør han sin yrkestittel om til en iboende del av hans selvforståelse. Jemal forteller at han ikke fikk mulighet til å ha en jobb som psykolog før han flyktet, men mener likevel han praktiserte yrket sitt fordi det i hans konfliktfylte hjemland var mange som trengte psykologisk hjelp. Hans erfaring med organisert arbeid som psykolog begrenser seg derfor til de tre månedene han hadde praksis i Norge. Subjektposisjonen 'psykolog' gjøres likevel tilgjengelig for han gjennom fremstillingen av utdannelsen som en forlengelse av noe han allerede er. Når psykologyrket blir en iboende del av hans selvforståelse kan ingen heller ta den

fra han. På denne måten mener jeg hans «*naturlig psykolog*» sitat kan være en strategi for å opprettholde en yrkesstolthet: han trenger ikke relevant arbeid, godkjenning eller anerkjennelse for at subjektposisjonen skal forbli tilgjengelig for han. Den forhandles frem som en del av han og blir urokkelig. Ingen av de andre informantene forhandlet frem sin yrkesstolthet på lik måte. Tvert i mot ga Noreen uttrykk for at å praktisere yrket var avgjørende for yrkesstoltheten hennes. Jeg spurte Noreen hvorfor hun utdannet seg som lege, og hun svarte:

Ja, det.. Jeg har en tante som jobber som lege. Hun er veldig flink og det er mange som kommer og spør om råd og ja (...) Så jeg bare tenker, å jeg skal være samme som hu (Noreen)

Motivasjonen Noreen hadde for å jobbe som lege var hennes flinke tante, og jeg mener utsagnet «*det er mange som kommer og spør om råd*» kan konnotere til at hun ønsket et yrke hun ville bli verdsatt i. I motsetning til Jemal, vitner Noreens utsagn om at hun er avhengig av å praktisere yrket sitt for at subjektposisjonen 'lege' skal være tilgjengelig for henne: fordi det er der hun får hjulpet andre og gitt råd. Noreens motivasjon for å begynne på medisinstudiet gir gjenklang i artikkelen *Being highly skilled and a Refugee: Self-Perceptions of Non-European Physicians in Sweden*, hvor Mozetic (2018) knytter selvforståelsen til informantene i artikkelen til legeyrkets 'forsørger' (provider) rolle. Hun skriver at selv om informantene identifiserte seg med yrket sitt, tok yrkesstoltheten skade av å ikke kunne praktisere yrket i Sverige fordi legeyrket handlet om å behandle andre: sette diagnoser, kurere, fikse problemer og redde liv (ibid:248.). Motivasjonen til Noreen ser ikke ut til å være svekket av periodene uten jobb i Norge, og hennes utsagn om egen aktivitet som jobbsøker er preget av pågangsmot og målbevissthet:

Jeg var i kontakt kanskje 20 ganger med (arbeidssted) her i (by), for å være i hospitering skjønne litt medisinske begreper og sånt (...) Ja jeg har gått, jeg har gått bare på (arbeidssted) også tenkte bare å si hei og se hvis det er noen som kjenner eller noen som har ansvar for turnus og si bare (...) at jeg er her og sånt (...) Ja. Mhm, også hvis jeg hadde kontakt med gamle kollegaer som jeg har jobbet med i (hjemland), jeg blir ååh, de jobber nå de går på kurs, og de utvikler seg og jeg bare sitter her. Leser selv. Jeg må ha jobb, jeg må utvikle mer og sånt (...) (Noreen)

Gjennom sitatene viser Noreen at hun er svært aktiv med å forsøke og komme seg ut i jobb, samt at hun ønsker å jobbe for å utvikle seg innenfor sitt yrke. Hun blir frustrert når hun sammenligner seg med kollegaer i hjemlandet, som får utvikle seg innenfor fagfeltet. Dette illustrerer igjen hvor viktig det å utøve legeyrket er for Noreen. Dette ser jeg på som et grunnlag for hennes motivasjon og pågangsmot.

Noreen posisjonerer seg her som en ‘aktiv arbeidssøker’ og jeg tolker dette som en alternativ subjektposisjon hun velger å stå i når ‘lege’ er utilgjengelig for henne. I utsagnene fremstår hun som aktiv og progressiv i sitt forsøk på å komme seg ut i fagrelevant arbeid. Innledningsvis skisserte jeg integreringsdiskursen i Norge som en to-veis prosess, og i forrige kapittel så jeg hvordan informantene på flere områder ikke erfarte å bli inkludert av mottaksinstitusjoner. Noreens pågangsmot som en aktiv arbeidssøker kan også sees i lys av denne diskursen. Ved å posisjonere seg som en ‘aktiv arbeidssøker’ tilfredsstiller hun diskursens krav om innsats fra tilflytter. Noreen signaliserer at hun gjør sin del, om ikke mer, for sin egen integreringsprosess. Det er også mulig å tolke denne posisjonen som en kritikk, ettersom det er tydelig at hun her ikke erfarer å bli gitt muligheten til inkluderes inn i arbeidslivet.

Jemal og Noreen skaper ulike posisjoner i måten de snakker om utdanningsbakgrunn og yrkene sine. Dette er fordi Jemal beskriver psykologiyrket som en ‘naturlig’ del av han – utdannelsen blir en forlengelse av noe han allerede var, mens Noreen er avhengig av å praktisere yrket for å kunne enkelt posisjonere seg som en ‘lege’. Iveren til å jobbe som lege, blir gjort om til en drivkraft og pågangsmot og hun posisjonerer seg i stedet som en ‘aktiv arbeidssøker’. I FAFO-rapporten *Introduksjonsprogram og norskopplæring* undersøkes nettopp motivasjon og pågangsmot blant flyktninger. I rapporten defineres fire deltakertyper gjennom fortellinger om motivasjon målt ut i fra faktorene trygghet og pågangsmot. Den ‘ustødige’ deltakeren har lav følelse av trygghet og pågangsmot, den ‘utålmodige’ har høyt pågangsmot men lite trygghet. Den ‘tilfredse’ har i motsetning høy grad av trygghet men lite pågangsmot. Den siste definisjonen er den ‘fremadstormende’, med både høy grad av trygghet og pågangsmot, som beskriver deltakere som har funnet til rette med tilværelsen i det nye landet, og samtidig klare mål om hva som skal oppnås fremover (Djuve, Kavli, Sterri & Bråten, 2017:189). Beskrivelsen av den ‘fremadstormende’ flyktninger likner særlig på Noreens fremstilling av seg selv. Rapporten argumenterer også for at motivasjonen og pågangsmotet til flyktninger med høyere utdanning ofte tok skade av å stå utenfor arbeidslivet, fordi de gjerne hadde høyere forventninger til situasjonen i Norge (ibid.). Dette mener jeg er interessant ettersom Noreens motivasjon i disse utsagnene ser ut til å være intakt. I den neste delen vil jeg undersøke dette ytterligere gjennom å se på fortellinger om og faktorer for motivasjon, og subjektposisjonene som konstrueres.

5.2 Fortellinger om og faktorer for motivasjon

Her skal jeg se på hvordan informantene snakker om motivasjonsfaktorer, og hva som er viktig for dem i forbindelse med arbeid i Norge. Hvor får informantene pågangsmot og motivasjon fra? I forrige del viste Noreens utsagn at hun fikk

drivkraft til å søke jobber fra hennes ønske om å være lege, som for henne betydde å hjelpe andre. Enda viktigere for Noreens motivasjon var de økonomiske faktorene:

Ja selvfølgelig lønn er viktig for meg. Jeg liker ikke gå til NAV, spørre om penger hele tida. Ja, jeg vil bli selvstendig. (...) Jeg jobbet som sykepleier eller helsefagarbeider for å tjene penger så jeg ikke blir avhengig av mannen. Ja.. (Noreen)

Her forstår jeg Noreen til å mene at hun vil bli selvstendig dersom hun blir økonomisk uavhengig fra mannen og fra NAV. I dette utsagnet fremstiller Noreen seg som likestillingsorientert, da hun ikke anser seg selv om uavhengig dersom hun er økonomisk avhengig av mannen sin. Ettersom hun forteller at hun jobbet som sykepleier og helsefagarbeider for å tjene sine egne penger, fremkommer dette som svært viktig for Noreen. Det er viktigere enn hennes ønske om å praktisere legeyrket. Den andre kvinnelige informanten, Kamila, er også opptatt av å være selvstendig. Hun forteller:

Vi bare tenkte vi må tjene penger, vi har tre barn, vi kan ikke vente. (Kamila)

Kamila tar i dette sitatet på seg en forsørgerrolle og motivasjonen for å tjene penger er forankres i familielivet. Kamila forteller at hennes mann også har høyere utdanning. I mens hun forfølger planen om å jobbe i en fagrelevant jobb, har mannen midlertidig tatt en jobb som ikke tilsvarer hans utdanningsnivå. Historiene til Kamila og Noreen er interessante å sammenligne, ettersom de begge kan forstås i et likestillingsperspektiv. Frigjøring gjennom lønnsarbeid, og å gi gifte kvinner en selvstendig stilling i ekteskapet var en viktig kampsak i husmorepoken 1900-1960 (Danielsen, Larsen & Owesen 2015:124). I dagens Norge blir likestilling, og da særlig kjønnslikestilling, innlemmet som en del av 'norske verdier' (ibid:186). Kvinners deltakelse i arbeidslivet, og den økonomiske selvstendigheten som følger, er en del av grunnmuren til det som ofte kalles 'den likestilte norske modellen' (ibid:189). I nyere tid har det blitt særlig fokus på innvandrerkvinner i lys av den norske likestillingsmodellen, og spesielt har debatten vært knyttet til kontantstøtten. At innvandrerkvinner var høyest representert blant kvinner som mottar kontantstøtte, har skapt offentlige diskusjoner (ibid:190). Kritikken gikk utpå at kontantstøtte til innvandrerkvinner utfordret både arbeidsarenaens integreringsfunksjon, og den eksisterende kjønnslikestillingspolitikken (ibid.). Fra 1990 og fremover var innvandringens påvirkning på den norske kjønnslikestillingen ofte oppe i offentlig debatt. (ibid:198). Diskusjoner omkring muslimske plagg, som hijab, har også bidratt til en etablert diskurs om innvandrerkvinner som mindre likestilte, enn hvite norske kvinner. Bjartnes (2018) undersøker i sin masteroppgave likestillingsbegrepet og

forestillinger om innvandrere i norske partiprogrammets innvandrings og integreringspolitikk. Bjartnes (ibid:39) argumenterer 'innvandrerkvinnen' blir fremstilt som arbeidsledig, voldsoffer, ufri, uopplyst og ulikestilt. Forskjellene innad i kategorien 'innvandrer' tas ikke høyde for, og det konstrueres feilaktige og mangelfulle antagelser. I følge Bjartnes (ibid.) fører dette til en minorisering av hele gruppen innvandrende kvinner. Noreen og Kamila må forholde seg til denne diskursen omkring innvandrerkvinner. De må orientere seg i et samfunn som muligens anser dem, på grunnlag av kjønn og etnisitet, som 'ulikestilt' eller 'mindre likestilt'. Dette kan være faktorer som gjør det særlig viktig å fremstå som likestillingsorientert. For Noreen er dette å jobbe i jobber hun er overkvalifisert til, for å kunne bli økonomisk selvstendig. I Kamilas fortelling kommer det frem at hennes yrkesambisjoner prioriteres foran mannens. Både Kamila og Noreen posisjonerer seg her som 'likestilte'. Flere av de mannlige informantene var også opptatt av selvstendighet:

Jeg tror det viktigste for fremtid. Være selvstendig, for å være selvstendig du må være økonomisk, ha en jobb du må ha en inntekt ikke sant. Være selvstendig du må ha en jobb du må ha et yrke (Baqil)

Det er første er, selvstendig. Når jeg tenker om jobb, første gang er selvstendig (...) Det er mye, første plan er hvordan kan jeg bli selvstendig. Og uavhengighet fra NAV, alt ting (Jemal)

Selvstendighet blir her først og fremst entydig med å være uavhengig av NAV, og videre blir det laget en kobling mellom uavhengighet og det å ha en jobb – og en egen inntekt. Økonomisk selvstendighet var altså en gjentakende motivasjonsfaktor for informantene. For Robel, som på tidspunktet jeg intervjuet han hadde en midlertidig jobb, snakket frem arbeidssikkerhet som den viktigste faktoren når han så etter jobb:

Security. Ye, job security, (...) Job security is very important for me. (...) I still have some of the negative experiences playing back now and then. In daydreams or in my nightdreams, right. So, I don't want to go through stressful situation again. So that, job security is very important to me (Robel)

Her forklarer Robel sitt ønske om sikkerhet med hans usikre fortid. Det fremkommer også at han får ubehagelige tilbakeblikk fra hans fortid. Det er flere av informantene som snakker om psykologiske plager, blant annet depresjoner, som følge av fluktbakgrunn og en usikker situasjon i Norge. Mozetic (2018) finner også i sin artikkel at informantene opplever usikkerhet rundt sin situasjon i vertslandet og skriver:

The topic of insecurity is tightly connected to the feeling that the interviewees' lives were not in their own hands. Their emplacement in Sweden depended very much on regulations, external circumstances, and even luck. This feeling of dependence and powerlessness was especially present with regard to obtaining a residence permit and (...) the process of obtaining a Swedish medical license (Mozetic, 2018:240)

Til forskjell fra Mozetics (2018) informanter, blir usikkerhet og avhengighet i mitt materiale snakket om særlig i forbindelse med arbeid og fremtid. Jobsikkerhet, slik Robel snakker det frem i sitatet ovenfor, kan handle om flere elementer. Robel forankrer sitt ønske om en stabil jobb til hans vanskelige reise til Norge. En fast jobb vil sørge for at Robel ikke trenger å flytte på seg igjen, og det vil også bety økonomisk sikkerhet. Jeg vil derfor argumentere for at også Robels utsagn handler om å være selvstendig.

Subjektposisjonen 'selvstendig' blir snakket frem som et resultat av yrkesdeltakelse, fordi det gjør en uavhengig. Det fremkommer som særlig viktig å være uavhengig av NAV, som både Noreen og Jemal nevner. I alle sitatene blir posisjonen snakket frem som ønskelig, og verdt å jobbe for. Økonomiske faktorer er derfor en stor motivasjonsfaktor for flere av informantene, ettersom det vil gjøre dem selvstendige. Sammen med ønske om å praktisere yrket sitt, å ha et stabilt liv og å være likestilt, er økonomisk selvstendighet en kilde til pågangsmot og aktivitet. Å snakke om egen vilje til å være selvstendig, samt Noreen og Kamilas likestillingsorientering, kan også sees i lys av kravene som stilles til dem i integreringsdiskursen. Å bli stående utenfor arbeidslivet er ikke ønskelig, og knyttes ofte til populære betegnelser som 'gratis passasjerer' og 'NAV-snyltere'. Frykten for at innvandrere skal bli stående utenfor arbeidslivet og bli avhengig av kontantytelser finnes hos både politikere og i befolkningen. Og skjer dette, vil de fleste skylde på innvandrers egen innsats (Brekke & Mohn, 2018:125). Fordi informantene er innvandrere i Norge, vil de muligens fortere bli posisjonert i disse negative posisjonene. Å snakke frem 'selvstendig' og 'uavhengig av NAV' som de gode, ønskede posisjonene kan derfor også være en måte å unngå å bli posisjonert som 'gratis passasjer' eller 'NAV-snylter'. Dette er trøblete posisjoner som kan føles uverdige og umyndiggjørende, fordi det antagelig vil være et brudd med deres tidligere erfaringer med å ha økonomisk kontroll og å inneha en middelklasseposisjon i deres hjemland. Dette kan også ligge til grunn for å snakke frem 'selvstendig' og 'uavhengig' som de gode og ønskede subjektposisjonene.

5.3 Ansvarsbevissthet

I tillegg til å snakke frem en ønsket posisjon som 'selvstendighet' var det også viktig å fremstå som ansvarsfulle. Dette lå bak fortellinger om ulike tematikker. Subjektposisjonen 'ansvarlig' illustrerer hvordan informantene imøtekommer

ansvaret om integreringsdiskursen tosidighet krever av dem. Jeg vil i denne delen undersøke hvordan informantene snakker om ulike måter å ta ansvar på. Temaene jeg undersøker er planlegging, språk og utenforskap.

5.3.1 Planlegging

Jemal, som kom til Norge i 2013, snakket om hvordan han lagde en plan da han var på asylmottak:

Første problem, nordmenn kommer ikke til meg. Jeg må komme til nordmenn. Jeg er denne personen. Det er for integreringsprosessen. (...) Så når jeg var i (asylmottak), Okei, hvordan kan jeg begynne det. Min plan. Så først jeg må gå for eksempel, jeg må begynne å gå på kirka. (Jemal)

Jemal lager i dette utsagnet en kobling mellom 'integreringsprosessen' og det å kjenne nordmenn. Med formuleringen «*jeg er denne personen*», tar han selv ansvar for å skulle skape norske bekjentskaper. For Jemal begynte dette altså med å gå i kirken i Norge. Videre forteller han at han også jobbet som frivillig i flere kirker. Jeg ser det å engasjere seg som frivillig i kirker som Jemals første steg i hans «*plan*», en plan som ut ifra hans utsagn handler om å være 'integrert'. Dette demonstrerer initiativ. Det er også interessant at flere av informantene sier det er vanskelig å bli kjent med nordmenn, men det rettes ikke kritikk mot nordmenn av den grunn. At det er utfordrende å komme i kontakt med nordmenn utfolder seg til mer aktivitet og pågangsmot for informantene, og dette underbygger ansvarsrollen Jemal påtar seg. Jemals planlegging gir også signaler om at han er målrettet og fremadstormende. Dette kan være koblet til hans middelklasseposisjon, som det på grunnlag av hans utdanning er rimelig å anta at han hadde i hjemlandet. Han kan være vant til å ha kontroll over egen situasjon. Å posisjonere seg som 'fremtidsrettet' og 'ansvarlig' gjennom hans planlegging strategier, kan oppleves som å gjenoppta en kontroll over eget liv.

5.3.2 Det norske språket

Det neste temaet jeg skal ta for meg er språk. Det var et tema flere av informantene var særlig opptatt av, og har også blitt diskutert i tidligere deler av oppgaven. For Noreen, som i hennes yrke må være i kontakt med pasienter, var det spesielt viktig å lære seg et høyt nivå av norsk:

Ja, jeg har bare jobbet hjemme med språk og tok den eksamen som heter B2. (...) Men jeg sliter med grammatikk og sånt. (...) Ja jeg sitte bare å les og les, følge med på nyheter og sånt. (...) (Noreen)

Ja blir sint meg på for jeg skjønner ikke alle grener, den pasienten det er litt forskjellig dialekter sant, og noen ganger jeg skjønner ikke hva de sier og jeg blir bare åh sint av meg og må jobbe litt med språket. For å forstå.. også blir jeg ikke forstått hvis jeg uttaler feil (Noreen)

Noreens utsagn viser at hun har høye forventninger til seg selv. Formuleringen at hun blir sint på seg selv mener jeg også viser ansvaret hun tar for egen læringsprosess. Hun snakker frem og tar posisjonen som 'ansvarlig'. Hun har i likhet med de andre informantene tatt del i introduksjonsprogrammet, som det er lovgitt at skal inneholde norskundervisning (Introduksjonsloven, 2003 §4). At Noreen forteller om å vie mye tid til å lære norsk, kan også vitne om at hun ikke mener norskundervisningen var tilstrekkelig for å nå det ønskede nivået av norsk. Noreen erfarer å ikke forstå pasientene og ikke bli forstått. Frustrasjonen over egne norskkunnskaper er derfor antagelig koblet til at hun ønsker å utøve en god jobb som lege. Hun kritiserer utelukkende seg selv, som illustrerer ansvaret hun legger på seg selv. I likhet med Jemal, velger hun å ta kontroll over egen læringsprosess og fremstår derfor også som full av pågangsmot og iver.

5.3.3 Utenforskap

I det første kapittelet skrev jeg om møtet Noreen og Kamila hadde med AGN, som hadde praksis initiert av nettverket. Baqil og Jemal, tok del av fag på universitetet, organisert av AGN. Informantene fortalte at de ikke syntes opplegget, som gikk over et semester, hjalp særlig for deres faglige utvikling. De så heller på prosjektet som norsktrening. Baqil forteller her om hans opplevelse av opplegget:

Så jeg følte meg som står utenfor. Jeg følte som jeg hindret dem, som egentlig student som prøver å få god karakter. Så jeg følte jeg hindret dem, for å ja. Så det var det jeg følte, følte at jeg tilhører ikke der. Selv om det var mitt ønske å være student, når jeg var med andre student, jeg følte at jeg, ja. Også jeg sleit litt for på den tida jeg var ikke så flink, når de student snakke forskjellig dialekt og fort, jeg sliter litt. Ja. (Baqil)

Baqil deltok i opplegget før han begynte på en ny utdanning, og han sier derfor at han ønsket å være student på tidspunktet. En av forklaringene Baqil gir for hvorfor han følte seg utenfor er at kommunikasjonen foregikk på norsk og at han på det tidspunktet slet med norsk. Jeg ba Baqil utdype hvorfor han følte seg utenfor:

Ja ja, Men samtidig som jeg var som, jeg følte litt gammel, jeg følte jeg tilhører ikke der så jeg satte meg selv litt utenfor ja. Men de var sosial sånn (...) Det var ingenting, bare jeg som følte at jeg som står utenfor. Men ingen gjorde noe som jeg følte negativt. (Baqil)

Det kommer frem i sitatet at hans alder også spilte inn i opplevelsen av opplegget. Når han sier «*jeg tilhører ikke der*», forstår jeg han til å mene at de andre var studenter mens han var en gjest. Jemal forteller lignende om når han deltok i opplegget:

I exclude myself. So, but, they worry about me. 'Why is it because of the language barrier, or he excluded himself?' I read that in the report.' (...) I told myself I am part of with them som lærer norsk, men oppgave er gjelder bare for dem (Jemal)

I likhet med Baqil, setter Jemal seg også bevisst utenfor resten av gruppen. De posisjonerer seg begge som 'frivillig utenfor'. Baqil sier to ganger i utsagnene at «*det var ingenting*» de andre gjorde som resulterte i utenfor-følelsen, og Jemal forklarer eksplisitt at han ekskluderte seg selv. Slik fremstår de ansvarlige for utenforskapet de erfarer. Alder, norskkunnskaper og status på universitetet er forklaringsfaktorene som ligger til grunn for valget om å ekskludere seg selv. Deres utsagn om å ekskludere seg selv kan også handle om å unngå en 'minoritet' eller 'offer' posisjon. Baqil og Jemal er høyt kvalifiserte og kompetente personer, og det er mulig å anta at det kan føles nedverdiggende å måtte hjelpes av yngre studenter. Det kan være de setter seg utenfor gruppen for å unngå følelsen av å være et 'veldedighetsprosjekt'. Grøslund (2006) skriver om lignende handlingsmønstre i sin masteroppgave om innvandrerkvinnens opplevelse av ekskluderingsmekanismer i 'det inkluderende arbeidsliv'. Kvinnene fortalte at de bevisst unngikk de uformelle samtalene på arbeidsplassen, som i lunsjpauser. Grøslund (ibid:44) knytter valget om å holde seg utenfor til en unngåelse av posisjon som 'offer' eller 'minoritet', hvor annerledeshet blir gjort relevant.

Gjennom å se på utsagn om planlegging, språk og AGN, har jeg vist hvordan informantene snakker frem subjektposisjonen 'ansvarlig'. Det er flere grunner til hvorfor de ønsker å fremstille seg selv som ansvarlige, og hvordan dette gjøres. For Jemal kan det være viktig å fremstå som ansvarlig for egen integreringsprosess fordi det gir en følelse av kontroll. Norens ansvarsolle ovenfor egen språkopplæring kan sees i lys av hennes ønske om å være en flink lege. I fortellingene om utenforskap blir det å ta ansvar for egen posisjon også viktig for å gi en følelse av kontroll. Valget om å ekskludere seg selv fra resten av gruppen, er en måte å unngå uønskede trøblete posisjoner, samt unngå opplevelsen av å være en byrde. Alle måtene å forhandle frem subjektposisjonen 'ansvarlig' kan sies å svare på den norske integreringsdiskursen, ved at de tilfredsstillt krav som stilles til dem. I denne fremstillingen av seg selv som ansvarlig, vil de ikke sees som 'passive mottakere av sosial stønad'. Tvert om fremkommer de som aktive, fremtidsrettede og ansvarsfulle.

5.4 Oppsummering

Dette kapitlet tok utgangspunkt i spørsmålet *‘Hvilke subjektposisjoner fremkommer i informantenes fremstilling av seg selv?’* I analysen av utsagn om egen utdanning/yrkesstolthet, motivasjon og ansvar fremkommer det flere subjektposisjoner: ‘psykolog’, ‘aktiv arbeidssøker’, ‘likestillingsorientert’, ‘selvstendig’ og ‘ansvarlig’. Ved å bruke interseksjonalitet som et sensitiverende blikk, har jeg sett at det er flere faktorer som spiller inn i forhandlingene om disse subjektposisjonene: som utdanningsbakgrunn, klasse, kjønn, språk og sosial status. Informantene forhandler frem disse posisjonene som ønskede, og gode posisjoner. I likhet med samfunnets frykt for at innvandrere skal bli avhengig av sosial stønad, konstruerer også informantene posisjonene som ‘avhengig av NAV’ som de uønskede og dårlige. Det er flere diskursive forhold som påvirker måten informantene fremstiller seg selv. Jeg har også sett hvordan Noreen og Kamila må forholde seg til den norske likestillingsdiskursen. På bakgrunn av etnisitet og kjønn, muligens anser dem begge som ‘mindre likestilte’ enn hvite norske kvinner.

Subjektposisjonene som konstrueres i disse utsagnene er også nært knyttet posisjonene som ble analysert frem i det første kapitlet. Forhandlingene om disse ‘gode’ posisjonene kan ofte være knyttet til unngåelsen av de ‘dårlige’ posisjonene, som ‘flyktning’ og ‘minoritet’, med de negative konnotasjonene som følger med. Subjektposisjonene som er analysert frem i dette kapitlet gir positive konnotasjoner, som gjør at de fremstiller seg som fremadstormende, pågående og flinke personer. Jeg vil argumentere for at alle disse posisjonene kan summeres opp i en subjektposisjon: å være en ‘ressursperson’. Å være en ‘ressursperson’ står i motsetning til å være en ‘byrde’, og jeg mener dette er kjernen i informantenes fremstilling av seg selv. Det er gjentagende at informantene forteller om handlinger og snakker på en spesifikk måte for ikke å være byrder – ikke for velferdsstaten, på arbeidsplassen eller for medstudenter. De ønsker å bruke sin utdanning og yrke. Ønsket om selvstendighet og sikkerhet er store motivasjonsfaktorer og de tar ansvar for egen situasjon. Signalene som gis er at de er kompetente og ivrige istedenfor passive og ferdighetsløse. De er ‘ressurspersoner’ og ikke ‘byrder’ for det norske samfunnet. Posisjoneringen som ‘ressurspersoner’ vitner om at de handler og fremtrer i tråd med regjeringen og samfunnets ønsker. De signaliserer at de møter kravene som blir stilt til dem i integreringens to-veis diskurs. Denne fremstilling kan sees som en kritikk eller etterlysning av innsats fra Norge som vertsland. Posisjoneringene i dette kapitlet vitner om at informantene ikke erfarer deres integreringsprosess som en to-veis prosess, men at det står på deres innsats hvorvidt de kommer seg inn på arbeidsmarkedet eller ikke.

Kapittel 6: 'Ressursperson' eller 'flyktning'?

I dette kapitlet trekker jeg trådene fra de to forrige kapitlene og tidligere forskning om høyt kvalifiserte flyktninger. I kapittel 4 viste jeg at møtet med Helsedirektoratet, introduksjonsprogrammet og arbeidslivet posisjonerte informantene som 'flyktninger' eller 'minoriteter'. Frustrasjonen de uttrykker illustrerer at posisjonene oppleves som trøblete. Møtet med AGN posisjonerte Noreen og Kamila som 'ressurspersoner', som også var den overordnede subjektposisjonen som ble konstruert i fremstillingen av dem selv i kapittel 5. Kapittel 5 handlet også om forhandlingen av subjektposisjoner, og jeg argumenterte for at diskursive forhold førte til at det var viktig å fremstå som 'ressurspersoner' snarere enn 'byrder' for det norske samfunn. Dette er også Mozetic (2019) opptatt av i sin artikkel om leger med flyktningbakgrunn i Sverige, og mener informantene befinner seg i et skjæringspunkt mellom å være flyktning og høyt utdannede. I dette kapitlet ønsker jeg å undersøke dette ytterligere: hvordan forhandles det med subjektposisjonene i spill? Jeg vil ta utgangspunkt i posisjonene 'ressursperson' og 'flyktning' for å undersøke ytterligere hva de består av og hvordan informantene forholder seg til disse posisjonene. Det overordnede spørsmålet jeg vil besvare i kapitlet er som følger: *Hvordan forhandles det med subjektposisjonene 'flyktning' og 'ressursperson', og hva består de av?*

6.1 Subjektposisjonen 'ressursperson'

I kapittel 5 oppsummerte jeg subjektposisjonene som fremkom i fremstillingen av seg selv til å handle om å være en 'ressursperson'. Her vil jeg gå i dybden på posisjonen som 'ressursperson'. Hvordan kan informantene etablere seg som ressurser? Robel er den høyst utdannede av informantene og har lang arbeidserfaring fra flere land. I kapittel 4 analyserte jeg et utsagn fra Robel om når han stod uten arbeid. Han var opptatt av å fortelle om denne opplevelsen, og sier også:

All these obstacles and nobody is listening to me. I cannot just sit and receive penger. I have a PhD, you know, all this experience and then just sitting at home waiting for the dagpenger. It is not good for the country, it is not good for me (...) I even thought I could be a resourceful person, I am a lecturer, I have a teaching qualification. I also have research qualification, you know. (...) I could tell you I thought my PhD, my doctorate would be a passport to go everywhere to get a job anywhere. (...)

I was continually looking for opportunities, laboratory technician or biology technician or biotechnology at XXX or at XXX, but the language requirement is there and they also in the medical practice look for licensed people. I may be the expert, but if I don't have the right license I cannot get the job (Robel)

Robels posisjon som en 'ressursperson' forankres i hans ekspertise som snakkes frem. Han argumenterer frem sin ekspertise gjennom å vise til sin doktorgrad, erfaringer og kvalifikasjoner. Med utsagnet «*I may be the expert, but if I don't have the right license I cannot get the job*» etablerer han seg ikke bare som en ekspert i forhold til andre migranter som ikke har tilsvarende bakgrunn, men også blant andre kvalifiserte personer i hans fagfelt. Posisjonen hans som en 'ressursperson' og en kvalifisert person står så sterkt for Robel at det å være utenfor arbeidslivet blir uforståelig og uvirkelig, som kommer frem i formuleringene «*I even thought I could be a resourceful person*» og «*I thought my PhD, my doctorate would be a passport to go everywhere to get a job anywhere*». Når Robel sier at han ikke kan sitte hjemme og få penger fordi han har en doktorgrad og lang erfaring, gjør han også posisjonen 'mottaker for sosial stønad' uverdigg for seg og sin ekspertise. Denne posisjonen fremtrer ikke gjennom Robels forklaring som uverdigg i seg selv, men blir det på grunnlag av den utdanningen og kompetansen han har. Robel sier det ikke er bra for landet eller han, om han blir sittende hjemme å motta dagpenger. Han argumenterer altså for at hans ekspertise ikke kun er et gode han selv kan utnytte, men også for andre, og etablerer seg derfor som 'ressursperson' som har mye å bidra med i det norske samfunn. Robel er ikke alene om å snakke frem sin ekspertise for å posisjonere seg som en 'ressursperson':

Jeg klarer alle arbeidsoppgaver innenfor kjemi, det er ikke vanskelig for meg. Jeg også tenkte på flink jobber hos (arbeidssted), jeg skal fortsette å jobbe her som praksis bare også vente til det blir ledig stilling (Kamila)

Kamila uttrykker her en stor selvtillit og trygghet ovenfor egen kompetanse. For Kamila er det en selvfølge at hun blir ansatt dersom det blir en ledig stilling på arbeidsplassen hun har praksis på. Kapitlet i FAFO-rapporten *Introduksjonsprogram og norskopplæring* som undersøker fortellinger om motivasjon er opptatt av mestringsfølelse (Djuve, Kavli, Sterri & Bråten, 2017:189). Å oppleve eller ikke oppleve mestringsfølelse kan påvirke motivasjon og pågangsmot, som har mye å si for opplevelsen av egen situasjon i Norge (ibid.) Hverken Robel og Kamila snakker frem en opplevelse av mestringsfølelse ovenfor sin situasjon i Norge. Mestringsfølelsen kommer heller fra egen grad, erfaring og kvalifikasjoner som er ervervet i hjemlandet. Å legge vekt på egen ekspertise og å stå i posisjonen som 'ressursperson' er koblet til egen

mestringsfølelse, som kan være en viktig strategi for å håndtere en livssituasjon som ikke gir følelse av mestring, fordi det kan skape motivasjon og pågangsmot.

6.2 Subjektposisjonen ‘flyktning’

Kapittel 4 viste hvordan informantene ga uttrykk for den tilskrevne subjektposisjonen ‘flyktning’. Jeg skrev at frustrasjonen de viste overfor å bli posisjonert som flyktninger illustrerte at posisjonen var en trøblete posisjon. Trøblete subjektposisjoner betegner altså posisjoner som oppleves som vanskelige, upassende og ustabile (Wetherell, 1998:395; Staunæs, 2003:104). Subjektposisjoner kan oppleves ulikt i ulike situasjoner og de kan forhandles med. I tillegg til å forstå hva informantene legger i subjektposisjonen ‘flyktning’, er jeg også særlig på søken etter forhandlingene som gjøres: hvordan avproblematiseres og normaliseres en vanskelig posisjon?

Blant informantene var Robel den av informantene som i samtalen vår tok størst avstand fra ‘flyktning’ posisjonen, og han betegnet seg selv sjeldent som ‘flyktning’, ‘innvandrere’ eller ‘migranter’. Robel kom til Norge på et annet grunnlag enn de andre informantene, dette er nok en faktor som gjorde det lettere for Robel å ta avstand fra posisjonen. Han forankrer dette skillet ytterligere når han snakker om andre flyktninger:

You get support, introduction program support for two years and you don't realise that after two years it's the end of the story. That people are expecting you to stand on your own. That's not happening. People are continuing to depend on NAV. On these things. (...) doesn't tell me that refugees are using the opportunity to Norwegian system gives properly. They don't use it. They just go for school, introduction program for 2 years and for those special schools where those young people go to up to 3 or 4 years. But still, they don't speak the language. (Robel)

Robel betegner flyktninger som ‘dem’ og etablerer med det en avstand mellom seg selv og flyktninger. Det er også interessant at Robel retter kritikk mot flyktninger, som jeg mener kan sees som en strategi han bruker for å hevde seg selv som noe annet: mens han er en verdifull ekspert for samfunnet er ‘flyktninger’ avhengige av NAV og ute av stand til å lære seg norsk. Robels posisjon som en ‘ressursperson’, fremmet av hans ekspertise, stod sterkt i intervjuet og ble også en strategi for å takle stengte dører og arbeidsledighet. Det var likevel steder i intervjuet hvor posisjonen ble utfordret, og hans fluktbakgrunn fikk større meningstilskrivelse:

(...) I have gone through a number of life experiences and these experiences make me at the disadvantage. (...) Every time I apply I am going to be somewhere there, people may have 20 or 30 publications and I might have 10 publications or less, right. (Robel)

Erfaringene han her snakker om forstår jeg til å være hans flukt fra hjemlandet, og årsaken til at han var nødt til å flykte. Frustrasjonen rettet mot konsekvensene dette har fått for hans karriere. Tidligere har Robels forklaring på hans situasjon som arbeidsledig vært at arbeidsmarkedet ikke evner å anerkjenne hans kompetanse. Her innlemmer han sin situasjon som en flyktning inn i disse forklaringene. Ved å gjøre dette må han også omfavne en subjektposisjon han andre steder stritter i mot. Han har mistet tid ved å flykte, som har resultert i færre publiseringer enn han erfarer andre i sitt fagfelt på samme alder har. Dette blir formulert som en ulempe, et hinder som blir tydelig når han søker på jobber. Han anerkjenner hvilke konsekvenser hans bakgrunn har fått for han, og distanserer seg derfor ikke fra posisjonen om å ha flyktet. At han forklarer det som en ulempe, konnoterer til at arbeidsgivere burde vise forståelse for at hans bakgrunn har hatt innvirkning på hans faglige utvikling. På denne måten blir ikke argumentet for at han burde få en jobb ene og alene basert på at hans ekspertise er en ressurs verdt å utnytte, men at han også burde bli gitt en sjanse. Når Robel bruker flukterfaringen sin som en forklaringsmekanisme, blir det brukt som et 'til tross for' argument. Han unngår derfor å omfavne 'byrde'-posisjonen flyktninger kanskje assosieres med, ved å vise til at han er en ressurs, og har erfaring å vise til, til tross for hindrene han har måttet komme seg gjennom. Robel forholder seg til den trøblete posisjonen 'flyktning' ved å enten ta avstand og snakke frem andre positive posisjoner, eller bruke posisjonen som en forklaring på at han ikke når opp i konkurransen. Her blir også 'flyktning'-posisjonen en 'offer'-posisjon, ved at det er en måte å vise til at han selv ikke alene kan stå ansvarlig for at han ikke når opp i konkurransen.

I motsetning til Robel, brukte Jemal ofte betegnelsen 'flyktning' om seg selv. Utsagn fra intervjuet med Jemal viser likevel at det også for han oppleves som en trøblete posisjon. Han sier:

Det jeg vil si nå er, flyktninger og innvandrere, burde vite det de vil gjøre, og hva nordmenn burde forvente av dem. Så, nordmenn kan ikke komme til deg, du må gå til nordmenn. Fordi du har mange, mange nordmenn nettverk, de trenger ikke meg, de kan finne andre personer. Men jeg kan ikke finne andre personer, så jeg må komme til deg. Også må jeg vise deg jeg er ikke skadelig person, jeg er ikke farlig person, jeg bare trenger hjelp (Jemal)

Jemal etablerer et skille mellom seg selv som flyktning og ‘nordmenn’. Jeg som intervjuer blir videre representant for ‘nordmenn’. Dette tolker jeg ut i fra at Jemal først bruker ordene ‘flyktning’ og ‘nordmenn’, men midtveis i sitatet bytter til ‘jeg’ og ‘deg/du’ når han snakker om samme tema: «*du har mange (...)»*, «*jeg må komme til deg»*, «*også må jeg vise deg»*. Jeg vil argumentere for at dette skillet for Jemal først og fremst handler om botid i Norge og hudfarge. Kort botid i Norge gjør at han ikke snakker flytende norsk og har lite nettverk, som blir forskjellsmarkører. Jeg er for Jemal en ‘nordmann’ fordi jeg er hvit og snakker norsk. At jeg har et navn som høres norsk ut, kan også være en faktor for at Jemal posisjonerer meg som ‘nordmann’. Jeg forstår det slik at Jemal erfarer synlige kontraster, som hudfarge, språkkunnskaper og navn som avgjørende for konstruksjonen av skillet mellom meg og han. Dette skillet kan knyttes til kategoriene om ‘oss’ og ‘dem’ eller minoritet og majoritet: jeg er en ‘nordmann’ og tilhører majoriteten, mens han som innvandreren står utenfor majoriteten og må komme til ‘oss’ for å skape nettverk. Sitatet vitner om at disse faktorene også bli definisjonsmarkører for subjektposisjonen ‘flyktning’.

Videre sier Jemal han: «*må jeg vise deg jeg er ikke skadelig person, jeg er ikke farlig person»*. Dette illustrerer hva Jemal mener subjektposisjonen ‘flyktning’ består av. En flyktning blir her fremstilt som grunnleggende farlig og skadelig, og Jemal må vise at han ikke er slik. Han forteller her mer om dette:

What can I contribute to Norwegians, because they are nice persons, they are a nice country, they accepted me here, I cannot go to my country, in my country it was prison, killing. So, I get peace. I can walk normally. So, I should think positively, what can I contribute to this country, I shouldn't harm anyone, destroy their culture (...) Must be motivated to work, not NAV can give me (...) You may be educated, you may be a good person. But also, you must be realistic, reasonable person. (...) it can be tilkalling, deltid. Det er nok til meg. You must think, not be egocentric, only satisfy himself (Jemal)

Dette utsagnet viser hvordan Jemal forsøker å normalisere subjektposisjonen ‘flyktning’. I tillegg til å tillegge ‘flyktninger’ stempelet som farlig og skadelige, trekker Jemal også på tidligere skisserte diskurser om flyktninger ved sitatet «*not NAV can give me»*. I utsagnene lager han flere negative konnotasjoner til ‘flyktning’-posisjonen: late, ødeleggende for kulturen og egosentriske. At Jemal kritiserer flyktninger for å oppføre seg eller gjøre disse tingene, kan i seg selv sees som en måte å forsøke å normalisere posisjonen, fordi det signaliserer at *han* ikke er slik og fordømmer slik oppførsel. Jemal viser også takknemmelighet gjennom å snakke frem et ønske om å bidra til Norge fordi Norge har akseptert han. Gjennom å uttrykke takknemmelighet og snakke frem et ønske om å bidra til Norge fordi han ble akseptert her, og slipper nå å bo i et land med krig og drap.

Jemals ambivalens i forhold til arbeid i Norge er særlig interessant. Han mener flyktninger må være motiverte til å jobbe, men samtidig være realistisk og godta tilkalling og deltidsarbeid. Når han snakker frem egen motivasjon må han passe på at motivasjonen ikke bikker over til kravstorhet, som igjen kan assosieres med utakknemlighet og egoisme. Jemal står i 'flyktning'-posisjonen, men legger andre kvaliteter inn i posisjonen. Slik konstruerer han en posisjon om å være en 'god flyktning'. Denne subjektposisjonen står i motsetning til en 'flyktning', som igjennom Jemals fremstilling blir en svært negativt ladd subjektposisjon. En 'god flyktning' er motivert, men ydmyk.

I kapittel 4 skrev jeg om Baqils kraftige reaksjon på klassereisen fra lege til vaskehjelp. Jemal hadde en svært ulik tilnærming til et likt scenario:

If you are a doctor, think that the practice is in hospital, but start with clean, cleanliness. Men mange aksepterer ikke det (Jemal)

Her fremstiller Jemal en klassereise fra lege til vaskehjelp som helt legitimt og som noe en bør akseptere. Utsagnet vitner først og fremst om lavere forventninger til det norske arbeidsmarkedet enn det Baqil ga uttrykk for. I tillegg viser Jemals holdning til det å være i en jobb man åpenbart er overkvalifisert til, hvor viktig han anser det å fremstå som ydmyk og takknemlig. Dette mener jeg handler om nettopp de diskursene som eksisterer og konnotasjonene han legger i det å være en 'flyktning'. For Jemal blir det å avproblematisere og normalisere den trøblete posisjonen viktigere enn yrkesstoltheten. Dette må vike for å unngå å bli sett som kravstor og utakknemlig. Jemal er utdannet psykolog, og at han bruker lege som eksempler viser at dette er en standard han holder for alle flyktninger, ikke bare seg selv.

6.3 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt særlig utgangspunkt i Robel og Jemal for å undersøke de to mest fremtredende subjektposisjonene i materialet: å være en 'flyktning' og å være en 'ressursperson'. Jeg ønsket å se ytterlige hvordan subjektposisjonene forhandles med og hva de består av. Jeg har vist at posisjonen 'ressursperson' gjøres tilgjengelig av Robel gjennom å snakke frem en ekspertise. Fordi han argumenterer for et system som ikke evner å se hans kompetanse, står han fortsatt i posisjonen som 'ressursperson' selv utenfor arbeidslivet. Robel tar hovedsakelig avstand fra 'flyktning'-posisjonen, og trekker på de negative diskursene når han snakker om flyktninger. Posisjoner som 'mottaker av sosial støtte' gjør han uverdigg for han og hans ekspertise. Noen steder i intervjuet forhandler Robel annerledes med 'flyktning'-posisjonen. Han bruker fluktbakgrunnen til å forklare sin situasjon og må derfor også stå i denne posisjonen. Han vektlegger konsekvensene det har hatt, og fremstiller seg derfor som en 'ressursperson' på

tross av at han også er en 'flyktning'. Jemal forholder seg ulikt til subjektposisjonene i spill. I sine utsagn tillegger han posisjonen 'flyktning' svært negative karakteristikk, blant annet som farlige, late og egosentriske. Jemals yrkesstolthet må vike i normaliseringen av den trøblete posisjonen, og han konstruerer en posisjon som en 'god flyktning', som står i kontrast med de negative assosiasjonene 'flyktning'-posisjonen innehar.

Mozetic (2018) tar utgangspunkt i at informantene i studien hennes befinner seg i et skjæringspunkt mellom å være høyt utdannede og flyktinger, og ser på sammenvevingen av identitetskategorier i narrative hun analyserer. Måten informantene mine forhandler og forholder seg til subjektposisjonene 'flyktning' og 'ressursperson' vitner om at de erfarer situasjonen som et skjæringspunkt eller en dikotomi. De diskursive forholdene legger ikke til rette for at posisjonene kan forenes. Informantene må som følger skape en forståelse av seg selv med en fot i hver leir. Det er to strategier som særlig gjør seg gjeldene: ta avstand fra 'flyktning'-posisjonen og etablere seg som en 'ressursperson' eller avproblematere den trøblete 'flyktning'-posisjonen.

Kapittel 7

Oppsummering og avslutning

I denne oppgaven gikk jeg inn i antakelsen om at integreringsprosessen blir enkel dersom flyktingene har med seg utdannelse fra hjemlandet. Samtidig anerkjennes det utfordringer også disse flyktingene møter på veien inn i arbeidsmarkedet. Med dette som bakteppe, ønsket jeg å belyse situasjonen til noen høyt utdannede flyktinger i Norge. Informantene har gode kvalifikasjoner og ble plukket ut av et nettverk som ville styrke deres muligheter til fagrelevant jobb i Norge. Tendensen i migrasjonsforskning er ofte å forske på grupper som blir ansett som 'problematisk', og Frykman, Bunsco & Mozetic (2016) etterlyser studier som undersøker migranter som innehar mer privilegerte posisjoner. Min oppgave faller under dette forskningsområdet. Ved å bruke subjektposisjoner som analysegrep har jeg i tre kapitler analysert informantenes fortellinger om sin situasjon i Norge knyttet til det å komme inn på arbeidsmarkedet. Som skissert i innledningskapittelet, blir arbeid sett på som en nødvendig faktor for vellykket integrering. Det er informantenes vei inn på arbeidsmarkedet som har utgjort utgangspunktet for min oppgave. I dette kapittelet vil jeg oppsummere de viktigste funnene jeg har kommet frem til, samt mine avsluttende refleksjoner knyttet til problemstillingen jeg satte til oppgaven.

7.1 Oppsummering av funn

I møte med sentrale norske institusjoner for flyktinger forteller informantene om trege systemer, språkvansker og rigide kvalifiseringskrav. Analysen av disse møtene peker mot at kravene om likhet øker betydningen av informantenes forskjellighet. I disse utsagnene skapes de trøblete subjektposisjonene 'flykting' og 'minoritet'. Møtet med AGN står i kontrast med de andre møtene og informantene erfarer å bli sett som 'ressurspersoner'. Om kompetansen de har med seg blir anerkjent eller ikke har stor betydning for informantenes erfaringer. Utsagnene som viser mangel på anerkjennelse, som i Helsedirektoratet og introduksjonsprogrammet, erfares som en annetgjøring. Som Afdal (2004) påpeker er godkjenning av høyere utdanning en viktig anerkjennelse av høyt utdannede migranter. Min analyse viser at anerkjennelse også må komme fra andre instanser for at møte med 'det norske' ikke skal ende i annetgjøring, hvor synlige forskjellsmarkører som hudfarge og språkkunnskaper særlig blir faktorer som forårsaker erfaringen av annetgjøring.

Utsagn om informantens håndtering av møte med det norske viser en fremstilling av seg selv som handlekraftig, selvstendig og initiativrik. Informantene har en

plan og stort ønske om å lære norsk og komme seg i en fagrelevant jobb. De tar på seg ansvaret for at disse ønskene skal oppfylles. Dette gjøres blant annet gjennom språktrening på egen innsats, jobbe frivillig og oppsøke arbeidsplasser. Også når de erfarer utenforskap, legger de ansvaret for denne opplevelsen på seg selv. Dette illustrerer hvor viktig egen autonomi er for informantene. Informantenes måte å snakke om seg selv konstruerer subjektposisjonen 'ressursperson', som består av å nettopp være ansvarlig, aktiv og faglig kompetent.

'Ressursperson' og 'flyktning' var de to mest fremtredende subjektposisjonene i mitt materiale. 'Flyktning' er en posisjon informantene først og fremst erfarer å bli tilskrevet og er trøblete å stå i. Analysen viser at informantene forhandler med subjektposisjonene på forskjellige måter. De tar avstand fra 'flyktning'-posisjonen, fremhever sin ekspertise og/eller avproblematisere den. Det snakkes også frem en annen posisjon som en 'god flyktning' som består av å være motivert, men ydmyk. Strategiene informantene viser når de står i det Mozetic (2018) betegner som et skjæringspunkt mellom flyktning og høyt utdannet, illustrerer deres handlingskraft og motmakt til å kunne forhandle og tillegge mening til allerede etablerte diskurser. Mozetic (ibid:250) mener begrepene 'flyktning' og 'høyt utdannet migrant' kan være teoretiske nyttige begreper, men understreker at begrepene ikke kan betegne personer med spesifikke kvaliteter. Jeg støtter meg på Mozetics (ibid.) argument og vil videre påpeke at flyktningbegrepets diskursive tilknytninger ikke rommer nok kvaliteter slik det brukes. Informantene viser hvordan 'flyktninger' også er ressurssterke personer med høy faglig kompetanse. Tiltak, som AGN, hvor disse faktorene anerkjennes er nødvendig for både for å skape muligheter, samt motivasjon og pågangsmot hos høyere utdannede. I tillegg kan slike tiltak åpne dører i arbeidslivet for migranter med fluktbakgrunn og høy utdanning, som er den overordnede politiske målsettingen.

7.2 Integrering – to-veis?

Innledningsvis i oppgaven skildret jeg den dominerende integreringsdiskursen i Norge som en to-veis prosess, hvor både tilflytteren og vertslandet ideelt sett skal gjøre en innsats og tilpasse hverandre for å oppnå vellykket integrering. Vertslandets ansvarsområde er inkludering av innvandrere, som handler om å gi tilflyttere en reell sjanse til å anvende sine rettigheter (Djuve, Hagelund & Kavli, 2012:96). Arbeidslinjas sterke posisjon i Norge kan være en reell sjanse til å anvende sine rettigheter, ettersom beslutninger om ansettelse tas av arbeidsgivere (ibid:97). Gjennom min analyse har jeg vist at informantene trekker på denne diskursen ved at de fremstiller seg som 'ressurspersoner', og viser på den måten at de tilfredsstillt kravene som stilles til dem som nyankomne i Norge. Posisjoneringen, samt fortellinger om møtet med mottaksinstitusjoner, viser at de

ikke erfarer å bli inkludert av vertslandet i den graden diskursen tilsier. Analysen jeg har gjort viser at informantenes erfaring av å bli anerkjent eller ikke er vesentlig for opplevelsen av inkludering eller ekskludering. Jeg vil argumentere for at anerkjennelse av erfaring, kvalifikasjoner og kompetanse må fremkomme for at innvandrere skal oppleve å bli inkluderes på en verdig måte, som integreringsdiskursens tosidighet legger opp til.

Min analyse viser at når informantene ikke erfarer å få kompetansen sin anerkjent, erfarer de å bli annetgjort og deklassert. De forteller om å måtte kjempe og vise norske instanser at de har sterke ressurser. Anerkjennelse et nøkkelement dersom vertslandet i en toveis integreringsprosess skal tilfredsstillende kravet om inkludering. Informantene blir pekt ut som en gruppe høyt kvalifiserte og omfavnet av et prosjekt (AGN) som vil satse på dem. Det er grunner til å anta de er byråkratisk sterke personer, og de erfarer videre å bli motarbeidet i det som snakkes frem som et rigid kvalifiseringssystem. Dette kan vitne om at den inkluderende delen av mottakssystemet svikter i møte med høyt utdannede flyktninger.

I likhet med at forskning om høyt utdannede flyktninger ikke blir prioritert, kan det virke som integreringstiltak for høyt utdannede også blir nedprioritert. Høyt utdannede blir anerkjent politisk som en gruppe flyktninger med spesifikke utfordringer og analysen min viser at veien inn på arbeidsmarkedet ikke er lett for migranter med fluktbakgrunn og høy utdanning. Men hvilke tiltak finnes for å møte disse utfordringene? Det eksisterer få prosjekt lignende AGN som er rettet mot denne målgruppen. Tiltak for høyt utdannede kan være avgjørende for å løfte mennesker med høy kompetanse til et konkurransedyktig nivå i det norske arbeidsmarkedet.

Selv om jeg har tatt utgangspunkt i veien inn på arbeidsmarkedet, har analysen kommet inn på flere aspekter ved Norge som vertsland. Hvorvidt, og hvordan, arbeidsmarkedet i Norge jobber for inkludering av høyt utdannede flyktninger mener jeg kan være et felt verdt å utforske. Min analyse viser at informantene erfarer arbeidsmarkedet som smalt, og at det er vanskelig å få innpass. Å forske på arbeidsgiveres holdninger og praksiser vil belyse dette fra en annen side, noe jeg mener kan bidra til nyttig kunnskap inn i feltet om høyt utdannede flyktnings situasjon i Norge og innpass på arbeidsmarkedet.

7.3 Hvordan forstå høyt utdannede flyktnings situasjon i Norge?

For å få en helhetlig forståelse av høyt utdannede flyktnings vei inn på arbeidsmarkedet i Norge, må de diskursive forutsetningene og forventningene de må forholde seg til tas i betraktning. Analysen har vist at hvordan høyt utdannede forstår seg selv og erfarer sin situasjon som flyktninger i Norge er nært knyttet til

hvordan de blir møtt av 'det offentlige Norge'. Diskursene som reproduseres i informantenes fortellinger skaper trøblete posisjoner som påvirker måten informantene velger å fremstille seg selv.

Integreringsdiskursens tosidighet krever aktivitet og deltakelse, samtidig kan mottakersystemet oppleves som sviktende i møte med deres kompetanse. Informantene bidrar til og trekker på den eksisterende diskurser om flyktninger, men erfarer også begrensninger og frustrasjon knyttet til det å være en 'flyktning'. Diskursen som fremstiller flyktninger som ofre og trusler for velferdsstaten gjør det også vanskelig å skulle være noe annet enn 'bare' en 'flyktning'. Frustrasjonen kan knyttes til den overskyggende betydningen av posisjonen. Gullestad (2002) skriver:

Det viktigste punktet er den totaliserende betydningen av begrepet 'innvandrere'. Å være 'innvandrere' er i mange situasjoner en identitet som overskygger andre viktige identiteter som en person måtte ønske å presentere'. Cirka 100 forskjellige morsmål og mangfoldige religioner og opprinnelsesnasjonaliteter skjuler seg bak den homogeniserende betegnelsen 'innvandrere'. (Gullestad, 2002:92)

Lignende kan sies om 'flyktning'-posisjonen, som også har en totaliserende betydning og teoretisk ikke begrenser seg til personer med et spesifikt morsmål, religionstilknytning eller opprinnelsesnasjon. Det er paradoksalt hvordan 'flyktning' begrepsmessig kan romme så mange mennesker, men likevel oppleves som for smal for informantenes kompetanse og ferdigheter. I analysen har jeg også vist hvordan faktorer som kjønn, klasse, språkferdigheter, etnisitet og sosial status spiller inn på hvordan informantene erfarer ulike situasjoner i Norge. Mangfoldige faktorer og diskursive forhold bidrar til hvordan veien inn på arbeidsmarkedet erfares for høyt utdannede migranter med fluktbakgrunn. Det særlig fremtredende er likevel hvordan mangelen på anerkjennelse umyndiggjør kompetansen deres, som kan være ødeleggende for pågangsmot og motivasjon. Et samfunn som i så stor grad baserer seg på innvandreres egeninnsats for å komme seg ut på arbeidsmarkedet, er følgelig også avhengig av motiverte og initiativrike mennesker for å lykkes med integrering.

Litteraturliste

- Afdal, H. (2004) Hvordan møter det norske samfunnet høyere utdannede innvandrere – anerkjennelse eller stigmatisering? *Norsk pedagogisk tidsskrift* 88 (02-03) s.115-127. Hentet fra: https://www.idunn.no/npt/2004/02-03/hvordan_moter_det_norske_samfunnet_hoyere_uttannede_innvandrer_e_-_anerkjenn
- Ali, R. (Podcastgjest) (2018) End of an era: Angela Merkels long goodbye [Podcast episode] i The Guardian (Produsent), *Today in Focus* Hentet fra: <https://www.theguardian.com/news/audio/2018/dec/07/end-of-an-era-angela-merkels-long-goodbye>
- Alver, B. & Øyen Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskningshverdag. Vurderinger og praksis* Otta: Tano Aschehoug
- Aune, M. (2008) Lange timer og lyse øyeblikk. Om analyse av kvalitativt datamateriale *STS-arbeidsnotat*, 96(8) s. 1-19
- Barne- og likestillings og inkluderingsdepartementet (2014) For budsjettåret 2015. (Prop. 1 S 2014-2015) Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/509cb482b3ef4beda22fd65f19a8977e/nn-no/pdfs/prp201420150001bldddpdfs.pdf>
- Berg, J., Flemmen B., & Gullikstad B., (2010) Innledning: interseksjonalitet, flertydighet og metodologiske utfordringer. I Gullikstad B. (Red), *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet* (s. 12-37) Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Bjartnes, K. *Likestilling i integreringspolitikken – ‘ulikestilt’ eller ‘norsk’? En studie av likestillingsbegrepet og forestillinger om ‘innvandrere’ i norske partiprogrammers innvandring- og integreringspolitikk fra 2013-2017 og 2017-2021.* (Masteravhandling) Trondheim: NTNU
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology* 3(2), s. 77-101. Hentet fra: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brekke, J. & Mohn, A. (2018) *Holdninger til innvandring og integrering i Norge. Integreringsbarometeret 2018* (Rapport 2018:8) Hentet fra: https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2502178/Integreringsbarometeret_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Christensen, A. & Jensen, S. (2012) Doing Intersectional Analysis: Methodological Implications for Qualitative Research, *NORA- Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20 (2) s. 109-125. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/08038740.2012.673505>

- Danielsen, H., Larsen, E. & Owesen, I. (2015) *Norsk likestillingshistorie*
Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Djuve, A., Hagelund, A. & Kavli, H. (2002) Innvandrede kvinner i kvalifisering. Arbeidslinja når helsa skranter, utdanningen er lav og barna mange. I Stjernø, S. & Øverbye (red.), *Arbeidslinja. Arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten* (s.96-107) Oslo: Universitetsforlaget.
- Djuve, A., Kavli, H., Sterri, E. & Bråten, B. (2017) *Introduksjonsprogram og norskopplæring. Hva virker – for hvem?* (Fafø-rapport 2017:31) Hentet fra: <https://www.fafø.no/images/pub/2017/20639.pdf>
- Døving, A. (2009) *Integrering. Teori og empiri*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Edley, N. (2001) Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. I Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S. (Red.), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (s. 189-229) London: Sage
- Ekehaug, C. og Hansen F. (2015, 26.april) NOKUT: Stor andel av syriske flyktninger har høyere utdanning. *VG* Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Q1MPQ/nokut-stor-andel-av-syriske-flyktninger-har-hoeyere-utdannelse>
- Fossland, T. og Aure, M. (2011) Når høyere utdanning ikke er nok: - Integrasjon av høyt utdannede på arbeidsmarkedet. *Sosiologisk tidsskrift*, 19(02) s. 131-153. Hentet fra: <https://www.idunn.no/st/2011/02/art11>
- Fransson, L. (2015, 1.september) – Ikke vær redde for oss syrere, vi er ganske like dere nordmenn. *Dagbladet*. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/ikke-vaer-redde-for-oss-syrere-vi-er-ganske-like-dere-nordmenn/60650843>
- Frykman M., Bunescu I., & Mozetic K., (2016) The Work/Non-work Experiences of Highly Skilled Migrants. An Outline of an Emergent Research Field. *MIM Working Paper Series*, 16(1) Hentet fra: <http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/20447/MIM%20WP%2016%201%20Frykman%20et%20al..pdf;jsessionid=28A0F495D3B8578E4C5722015B1742CF?sequence=2>
- Grøslund, M. (2006) «Litt mindre synlig, og litt mindre usynlig» *Innvandrerkvinnens erfaringer med ekskluderingsprosesser i «det inkluderende arbeidsliv»* (Masteravhandling) Trondheim: NTNU
- Gullestad, M. (2017) *Det norske sett med nye øyne* Oslo:Universitetsforlaget
- Homøy, E. (3.november 2017) SSBs omstridte rapport om innvandring i fire Grafer. Kan koste 10.000 ekstra i skatt. *Aftenposten*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/4nQPe/SSBs-omstridte-rapport-om-innvandring-i-fire-grafer-Kan-koste-10000-ekstra-i-skatt>
- Høydahl, E. (2008) Innvandrerbegreper i statistikken: Vestlig og ikke-vestlig – ord som ble for store og gikk ut på dato. *Samfunnsspeilet*, 4(22) Hentet fra:

- <https://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200804/ssp.pdf>
- IMDi (2017) Integrering av flyktninger. Befolkningsundersøkelse mai 2017 Hentet fra:
<https://www.imdi.no/contentassets/6a43c79641bb4bd6875dc593759ada85/integrering-av-flyktninger.-befolkningsundersokelse-2017.pdf>
- IMDi (2019, 6.februar) Sysselsetting av innvandrere. Hentet fra:
<https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/innvandrere-og-integrering/sysselsetting/>
- Introduksjonsloven (2003) Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (LOV-2003-07-04-80) Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* (Meld. St. 30 2015-2016) Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20152016/id2499847/>
- Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde universitetsforlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- McIntosh, L. (2015). Impossible presence: race, nation and the cultural politics of 'being Norwegian'. *Ethnic and Racial Studies*, 38(2) Hentet fra:
<https://doi.org/10.1080/01419870.2013.868017>
- Mozetic, K. (2018) Being Highly skilled and a Refugee: Self-Perception of Non-European Physicians in Sweden. *Refugee Survey Quarterly*, 2(37) s. 231-251. Hentet fra:
<https://doi.org/10.1093/rsq/hdy001>
- Normansen, S. (2017, 3. oktober) NTNU for flyktninger: Nå kan flere komme seg videre i helsefagmiljøene. *Universitetsavisa*. Hentet fra:
<https://www.universitetsavisa.no/politikk/2017/10/03/Nå-kan-flere-komme-seg-videre-i-helsefagmiljøene-18365636.ece>
- NOU 2017:2 (2017) *Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring* Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>
- NTNU (2019) NTNU for flyktninger. Hentet 15.01.2019 fra:
<https://www.ntnu.no/ntnu-for-flyktninger>
- Orupabo (2008) «På TV sa de at de trengte ingeniører...» *Etniske minoriteter: klasseidentifikasjon og arbeidsposisjon* (2008:9) Institutt for samfunnsforskning: Oslo
- Orupabo (2007) «På TV sa de at de trengte ingeniører ...» *Etniske minoriteter: klasseidentifikasjon og arbeidsposisjon* (Masteravhandling, Universitetet i Oslo) Hentet fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15734/orupabo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Riessmann, C. (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences* London: Sage Publications, Inc.

Staunæs, D. (2003): Where have all the Subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *NORA – Nordic Journal of Women Studies* 11(2) Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/08038740310002950>

Taylor, C. (1994) *The Politics of Recognition*. I Gutman, A. (Red.) *Multiculturalism* (s.25-75) Princeton: Princeton University Press

Thagaard, T. (2009) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke

Thoner, K., Hallgren A., Jensen I., Hvattum M., Wiik L., Talsnes S., Lian S. & Nøkland M. (2015, 17. desember) Asylsøkerne har like høy utdanning som nordmenn. *TV2* hentet fra: <https://www.tv2.no/a/7807786/>

Tjora, A. (2013) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* Oslo: Gyldendal
SSB (21. juni 2018) Personer med flyktningbakgrunn. 08377: Personer med flyktningbakgrunn, etter botid, landbakgrunn, statistikkvariabel og år. Hentet fra:

<https://www.ssb.no/statbank/table/08377/tableViewLayout1/>

UiO (2019) Akademisk duggnad for flykninger. Hentet 08.05.2019 fra:

<https://www.uio.no/om/samarbeid/akademisk-duggnad/>

Wetherell, M. (1998) Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse and Society*, 9(3) s.387-412. Hentet fra: <https://doi.org/10.1177/0957926598009003005>

Intervjuguide

Før intervju:

Gå igjennom informasjonsskriv dersom det er behov. Forklar hva studien går ut på, hva som skal gjøres og hvorfor.

Samtykke om lydopptaker.

Har du noen spørsmål før vi begynner?

1. Bakgrunns spørsmål

1.1 Kan du fortelle litt om deg selv?

Hvor du kommer fra, alder, kjønn, familiesituasjon, utdanning

1.2 Hvor lenge har du vært i Norge? Hvor lenge i Trondheim?

1.3 Kan du fortelle litt om situasjonen da du kom til Norge?

Mottak, bosetting, familie, opplevelse av tilværelsen

1.4 Hva slags utdanning har du?

1.5 Når og hvor tok du utdanningen din?

1.6 Har du fått utdanningen din godkjent i Norge?

1.7 Hvorfor valgte du denne utdanningen?

1.8 Er du fornøyd med valg av studie? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvis nei på spørsmål 1.6: Hva ville du valgt i stedet? Hvorfor?

1.9 Har du vært i arbeid etter endt utdanning i (hjemlandet)?

Hvis ja på 1.9:

1.9.1 Kan du fortelle litt om denne jobben?

Hva slags jobb, arbeidsoppgaver, trivsel

2. Arbeid/utdanning i Norge

2.1 Hva tenkte du om arbeid når du først kom til Norge?

2.2 Hvordan syntes du introduksjonsprogrammet var?

2.3 Hva slags opplegg har du vært gjennom Academic Guest Network?

Praksis, hospitering, forelesninger, andre ting

2.4 Kan du forklare hvordan opplegget fungerte?

Lengde, hva du gjorde, hva opplegget gikk ut på

2.5 Hvilke forventninger hadde du før opplegget startet?

2.6 Ble forventningene dine innfridd, eller var opplegget annerledes enn du trodde?

2.7 Hvordan følte du at du ble møtt og ivaretatt på arbeidsstedet/forelesningene?

2.8 Kan du fortelle om positive opplevelser av opplegget, hvis du har noen?

2.9 Kan du fortelle om negative opplevelser av opplegget, hvis du har noen?

- 2.10 Hva er det viktigste du erfarte/opplevde i løpet av opplegget?
Nettverk, venner, erfaringer, jobb i ettertid osv.
- 2.11 Ville du anbefalt andre (venner f.eks.) å være med på et slikt opplegg? Hvorfor/hvorfor ikke?
- 2.12 Har du fått noen tilbakemeldinger fra praksisplass/utdanningsinstitusjon gjennom opplegget? Hvis ja: hva gikk tilbakemeldingen ut på?
- 2.13 Har du jobb nå? Hvis ja, hva?
Hvis ja på spørsmål 2.13:
- 2.13.1 Er jobben relevant for utdanningen din?
- 2.13.2 Er jobben fast eller midlertidig, fulltid eller deltid?
- 2.13.3 Hvordan fikk du jobben? *Aktiv søking, gjennom nettverk, med hjelp?*
- 2.13.4 Var opplegget med Academic Guest Network med på å avgjøre at du fikk denne jobben? Hvis ja: på hvilken måte? *Gjennom kontakter, spesielle erfaringer, godkjenning osv.*
- 2.13.5 Kan du beskrive en vanlig arbeidsdag for deg?
- 2.13.6 Er du fornøyd med lønnen din?
- Hvis nei på spørsmål 2.13:**
- 2.13.7 Hva gjør du? *Norsk kurs, introduksjonsprogram, studier?*
- 2.13.8 Søker du aktivt på jobber? Hvis ja; hva slags jobber?
- 2.13.9 Får du hjelp med søknader? Hvis ja, hvordan hjelp?
- 2.13.10 Føler du deg motivert til å finne arbeid i Norge?
Hvorfor/hvorfor ikke?
- 2.13.11 Hvordan ser du for deg en norsk arbeidsplass er?
Har du hørt rykter eller lignende
- 2.13.12 Tror du norsk arbeidsplass er annerledes enn i ditt hjemland?
Hvis ja: på hvilken måte?
- 2.13.13 Hvilken arbeidsplass kunne du tenkte deg å jobbe på?
Hvorfor?
- 2.13.14 Hva er dine forventninger til lønn?
- 2.14 Hva er viktig for deg i forhold til jobb?
Lønn, arbeidssted, relevans til utdanning, kollegaer?
- 2.15 Føler du du har fått/får god hjelp å skaffe jobb i Norge?
Hvorfor/hvorfor ikke?
- 2.16 Har du noen mening om hvordan man kan hjelpe flyktninger få jobb som er relevant for utdanningen i Norge?
- 2.17 Tror du det er enklere for flyktninger med utdanning å få jobb, enn de uten? Hvorfor/hvorfor ikke?
- 2.18 Hvor stor rolle tror du din bakgrunn som flyktning har og si når du har søkt/søker jobb i Norge?
- 2.19 Hva er dine ambisjoner i forhold til arbeid? Har disse forandret seg siden du kom til Norge? Hvis ja: hvordan.

3. Trivsel og integrering

3.1 Trives du i Trondheim? Hvis ja; hvorfor? Hvis nei; hva mangler for at du skal trives?

3.2 Hvor viktig er arbeid for deg?

I forhold til andre ting som er viktige: familie, venner, osv. Må det være relevant arbeid i forhold til utdanningen?

3.3 Hva tenker du er viktig for flyktninger som kommer til Norge, for at de skal trives?

Arbeid, språk, venner, nettverk, osv.?

3.4 Føler du at det er en fordel og lettere for deg å trives i Norge siden du har akademisk bakgrunn/utdanning? Hvorfor/hvorfor ikke?

3.5 Hva gjør du på fritiden?

3.6 Tenker du mye på arbeid på fritiden?

3.7 Har du god selvfølelse? Hva påvirker din selvfølelse?

3.8 Hvordan ser du på fremtiden? *Med tanke på trivsel, arbeid*

4. Avslutning

4.1 Er det noe du ønsker å legge til eller er det noe jeg har glemt å spørre om? Er det noe du vil spørre meg om?

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Flyktninger med høyere utdanning i møte med det norske arbeidsmarkedet”

Bakgrunn og formål

Målet med studien er å undersøke hvordan flyktninger med høyere utdanning har opplevd integreringsprosessen i Norge. Dette vil bli belyst ved å ta utgangspunkt i Academic Guest Networks opplegg for å koble flyktninger med høyere utdanning til norsk arbeidsmarked eller utdanningsinstitusjoner. Problemstillingen som skal analyseres er: *hvordan erfares integreringsprosessen til arbeidsmarkedet for flyktninger med høyere utdanning?* Prosjektet er en mastergradsstudie ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU.

Informantene som blir spurt om å delta i studien, er flyktninger som har vært igjennom et opplegg gjennom Academic Guest Network.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Du vil gå igjennom et personlig intervju på omkring 1 time. Spørsmålene i undersøkelsen vil omhandle opplegget du har vært gjennom, negative og positive opplevelser, forventninger, ambisjoner og andre spørsmål knyttet til opplevelsen rundt arbeid og integrering i Norge. Det vil bli tatt lydopptak under intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet anonymisert. Deltakerne skal ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Prosjektet skal etter planen avsluttes tidligst senest 01.06.2020 . Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger og opptak makuleres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Malin Charlotte Sandmo, 92651735 eller Berit Gullikstad, 98291183/73590218

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

